

Vilniaus Universitetas
Filosofijos fakultetas

Informacijos visuomenės studijų centras
INFORMACIJOS ETIKA: METODOLOGIJOS PAIEŠKA

Ernestos Simanavičiūtės
Informacijos visuomenės studijų
magistro darbas

Mokslinis vadovas: doc. Lomanienė Nijolė

VILNIUS, 2006

Turinys

SANTRAUKA	3
ĮVADAS.....	5
1. KLASIKINIAI MODELIAI NAUJOMIS SĄLYGOMIS.....	9
1.2. Skaitmeninės technologijos ir etika.....	9
1.2. Kompiuterių etika kaip nauja taikomosios etikos sritis	12
2. ETINIAI VIRTUALIOS ERDVĖS IŠŠŪKIAI	20
2.1. Privatumas, konfidencialumas.....	21
2.2. Anonimiškumas ir atsakomybė.....	31
3. INTERNETAS IR GLOBALINĖS ETIKOS GALIMYBĖ: KRYSTYNA GORNIAK KOCYKOWSKA.....	37
4. STANDARTINĖS VS NESTANDARTINĖS ETIKOS TEORIJOS.....	42
4.1. Klasikinės tradicijos etinių teorijų ribos: agentocentrizmas	42
4.2 Nestandartinės etinės teorijos: Floridi ontocentrinės žiūros reikalavimas	44
5. IŠEITIS: ETINĖS REFLEKSIJOS UGDYMAS	50
IŠVADOS.....	52
SUTRUMPINIMŲ SĄRAŠAS.....	54
LITERATŪROS SĄRAŠAS	55
PRIEDAI.....	59

„INFORMACIJOS ETIKA: METODOLOGIJOS PAIEŠKA“

SANTRAUKA

Darbas „Informacijos etika: metodologijos paieška“ yra skirtas pagrindinių informacijos visuomenės technologijų etikos metodologinių pozicijų atodangai. Jame parodoma, pirma, kad kompiuterių sofistikuotumas ir pasaulinio tinklo bei interneto atsiradimas skatina naujų problemų iškilimą bei informacinės aplinkos, jos veikėjų ir pastarųjų interakcijų ontologinę transformaciją, kurią sunku paaiškinti adaptuojant klasikinės etikos modelius. Antra, aptariama Krystynos Gorniak Kocykowskos globalios etikos perspektyva: ji tiki, jog senos etikos problemos, tokios kaip moralinio įstatymo lokalumas ir iš jo plaukiantis moralinis reliatyvizmas, internete taps natūraliai išspręstos, nes formuojasi globali bendruomenė, taigi ir etinis kodeksas (plačia - moralines tvarkos prasme) tampa globaliniu. Ir trečia, kalbama apie mėginimą suformuoti vieningą informacinių technologijų etikos modelį. Pateikiama originaliausia ITE Floridi koncepcija, informaciją ir entropijos mažinimą laikanti pagrindine vertybe ir mūsų etinio rūpesčio objektu. Galiausiai parodoma, kad naujasis Floridi metodologijos siūlymas susilaukia kritikos IE kaip vieno principo ar vieno pagrindo ieškančios etikos adresu. Išėjties iš situacijos ieško B. Williams, siūlydamas ne ieškoti vieningo etinio modelio, bet gilinti refleksiją ir įtraukti žmones į etinę diskusiją.

Raktažodžiai: Informacijos komunikacijos technologijos, kompiuterių etika, informacijos etika, informacinis privatumas, anonimiškumas, dirbtinis blogis, ontocentrinis požiūris.

“INFORMATION ETHICS: IN SEARCH FOR METODOLOGY”

SUMMARY

The work *Information Ethics: In Search for Methodology* deals with the main methodological positions of the ethics of the information society. First, it argues that the increased sophistication of computers, as well as the emergence of the World Wide Web and the internet, causes new problems, and also leads to the ontological transformation of the informational environment, its agents and their interactions, which is difficult to explain using models of the classical ethics. Second, the perspective of global ethics of Krystyna Gorniak Kocykowska is discussed: she believes that the old ethical problems, such as the locality of the moral law and its implicated ethical relativism, would be naturally dissolved by the use of the internet because of the development of the global community, and therefore, the ethical code (in a wide sense of moral order) would become global. Third, it discusses the attempt to create a unified model of information ethics. One of the most unique concepts of IE is presented by Floridi, which is that information, and the decrease of entropy, should be treated as the main values and the object of our ethical concern. Finally, it is shown that the new methodological proposition of IE by Floridi is criticized for only using one principle or one reason to define ethics. The way out of this situation, according to B. Williams, is not to search for a unified ethical model, but to deepen reflection and involve people into an ethical discussion.

Keywords: Information and Communication Technology, Computer Ethics, Information Ethics, Informational Privacy, Anonymity, Artificial Evil, Ontocentric Theory.

IVADAS

Taip vadinama skaitmeninė revoliucija sukėlė daugybę naujų ir visiškai neregėtų problemų, aplenkiančių etinį, teorinį ir teisinį visuomenės vystymąsi. Prie skaitmeninių IKT (informacijos komunikacijos technologijos) dar neprisitaikę mūsų etiniai standartai ir socialiniai institutai. Skaitmeninės IKT ne tik kelia praktines problemas, bet ir tampa teoriniu iššūkiu kai kurioms moralinės ir politinės filosofijos kategorijoms, tokioms kaip nuosavybė, privatumas, anonimiškumas ir atsakomybė, pamatinės laisvės ir atsakomybė. Informacinių technologijų etikos (ITE) sritis susiformavo 9-tajame XX amžiaus dešimtmetyje. Tada atrodė, kad didžiausi sunkumai tyrinėtojų laukia taikant jau žinomus etikos modelius naujiems gyvenimo atvejams, tačiau netruko paaiškėti tokio požiūrio naivumas: informacijos visuomenė susiduria su iššūkiais, kuriems klasikinė etika pristinga žodyno. Tai ir paskatino šio darbo autorę patyrinėti ITE metodologijos ieškojimų klausimą.

Šio **darbo tema** -- kokia turėtų būti etika, t.y. kaip turėtų būti konstruojama etinė teorija, kad sugebėtų reflektuoti, o geriausiu atveju -- būti pritaikoma informacijos visuomenės sąlygomis. Žvelgiant retrospektyviai, etikos problemos niekada neturėjo vienareikšmio, aiškiai apibrėžto atsakymo. Tačiau filosofinė tradicija pateikė keletą teorinių modelių, įgalinančių pakankamai refleksyvų moralinių dilemų svarstymą. Iššūkiai, tokie kaip informacijos privatumas bei konfidencialumas, anonimiškumas ir atsakomybė, intelektinė nuosavybė ir žodžio laisvė, su kuriais susiduriama informacijos amžiuje, kvestionuoja tų klasikinių modelių adekvatumą ir pritaikomumą žmogiškai praktikai virtualiojoje erdvėje, taip pat pasaulyje, kuriame išnyksta riba tarp bio ir mechaninės realybės. Kyla klausimas, ar čia susiduriame su senųjų problemų atskirais atvejais, ar tai iš esmės nauja problematika, reikalaujanti naujų teorinių modelių.

Šio **darbo tikslas** yra parodyti senųjų klasikinių modelių taikymo sunkumus informacijos visuomenės sąlygomis, įvertinti globalios etikos galimybę virtualiojoje erdvėje, taip pat mėginimą suformuoti vieningą informacijos etikos modelį, adekvatų naujoms informatizuotos visuomenės sąlygoms.

Šio **darbo objektas** – informacijos visuomenės moralinės refleksijos, sąlyginai vadinamos informacijos etika, istorija: bandymai „įskiepyti“ klasikinės etikos teorijas bei nauji metodologiniai pasiūlymai.

Pagrindinė **darbo tezė** yra tokia: Klasikinės etikos teorijos yra nepakankamos sprendžiant informacijos visuomenėje išskylančias etines problemas, tačiau ir originaliausias naujos metodologijos pasiūlymas (Floridi ir Sanders) - agentocentrinį požiūrį keisti ontocentrinu -- susiduria su sunkumais, būdingais bet kuriai fundamentalistinei etikai: jo taikymas nuvestų pernelyg toli.

Argumentai, įrodantys pastarąją tezę būtų tokie:

- Kompiuterių sofistikuotumas ir pasaulinio tinklo bei interneto atsiradimas skatina naujų problemų iškilimą bei informacinės aplinkos, jos veikėjų ir pastarųjų interakcijų ontologinę transformaciją, kurią sunku paaiškinti adaptuojant klasikinės etikos modelius.
- Keičiasi ir veiksmo autoriaus, ir situacijos dalyvio, ir pasekmių samprata bei galimybė jas numatyti / įvertinti, randasi senoms klasifikacijoms nepasiduodančios blogio atmainos.
- Moralinio aiškinimo tradicijoje skiriamas dvi blogio rūšis – moralinį blogį ir natūralų blogį modifikuoja skaitmeninių IKT atsiradimas. Pastarasis natūralų blogį transformavo į moralinį blogį, ir tokiu būdu sukūrė blogio hibridą – dirbtinį blogį. Dirbtinio blogio atsiradimas priverčia keisti nusistovėjusias pažiūras į tai, kaip turi būti vykdoma etinė refleksija.
- Pasaulis pasikeitė, dažnai žmogiški sprendimai traktuojami kaip natūralus blogis ir atvirkščiai, nors taip neturėtų būti, tačiau Floridi susiduria su sunkumais schematizuodamas blogio rūšis
- Žmogiško elgesio įvairovė visada priešinosi etikos teoretizacijai ir kėlė sunkumus bet kuriai vieningo pagrindžiančio principo ieškančiai etinei teorijai. IKT ir pasaulinio tinklo plėtra žmoniškąjį saitą padarė dar sudėtingesnį ir naujasis – ontocentrinės etikos -- pasiūlymas, kaip dar vienas schematizacijos bandymas, atveda etiką prie dar netikėtesnių išvadų.
- Viskas, ką gali filosofija etikos srityje – gerinti, gilinti refleksiją, kurioje išmoktume artikuliuoti savo poelgių priežastis ir svarstyti, kokios priežastys turėtų duoti geriausią pagrindą veiksmui ar vertinimui.

Darbo aktualumas tiek Lietuvos, tiek platesniame kontekste yra neabejotinas, kadangi nauja informacijos visuomenės tyrinėjimų sritis - informacijos visuomenės etika, siekianti gilesnio moralinių pasirinkimų informacijos amžiuje supratimo, dar yra mažai

ištyrinėta. Skaitmeninių IKT vystymasis ir kartu naujų moralinių problemų iškilimas verčia ne tik kritiškai peržiūrėti klasikinės etinės teorijas, bet ir kurti naujas bei pritaikyti jas skaitmeninių IKT sąlygoms. Tokia tema yra aktuali, ją verta tyrinėti dar ir dėl to, kad naujos moralinės dilemos yra susijusios su plataus masto rizika, ir tai liečia tiek visą žmoniją, tiek kiekvieną atskirai.

Pasirinkti **darbo šaltiniai** padeda atskleisti trijų metodologinių pozicijų proponentus. Informacijos etikos pirmojo etapo – kompiuterinės etikos, kaip naujos disciplinos aktualumas tyrinėjamas tokiuose klasikinio požiūrio šalininko, T. Bynum straipsniuose, kaip „*A Discipline in its infancy*“ (1982), „*A Very Short History of Computer Ethics*“ (2000) ir „*Computer Ethics: Basic Concepts and Historical Overview*“ (2001). Juose atsispindi ir pirmieji bandymai sistematizuoti kompiuterinės etikos dar neilgą istoriją bei įvardinti pagrindinius konceptus. J. Moor straipsnyje „*What is Computer Ethics?*“ (1985) kalba apie KE būtinybę, nes naujos IKT sukelia veiksmų strategijos vakuumus ir konceptualines painiavas. Naujos disciplinos unikalumą kvestionuoja W. Maner darbuose „*Is Computer Ethics Unique?*“ (1999), „*Unique Ethical Problems in Information Technology*“ (1996), taip pat D. Johnson savo straipsnyje „*Sorting Out the Uniqueness of Computer-Ethical Issues*“ (1999). Šiais tekstais remiuosi rašydama pirmąją darbo dalį.

Krystyna Gorniak Kocykowska pagarsėjo savo idėja, kad informacijos visuomenė tampa terpe, kurioje pagaliau įmanoma globali, lokalumų ribas, taigi ir etinį reliatyvizmą peržengianti etika, tad vienu iš šio tyrimo šaltinių tapo jos „*The Computer Revolution and the Problem of Global Ethics*“ (1996), bei „*The Global Culture of Digital Technology and Its Ethics*“ (2001). Tai plačiau nagrinėju trečioje darbo dalyje.

Pati originaliausia - L. Floridi informacijos etikos koncepcija pristatoma jo straipsniuose (kai kurie iš jų parašyti drauge su J. Sanders), pasirodžiusiuose 1998 - 2005 metais, tokiuose kaip: „*Information Ethics: On the Philosophical Foundation of Computer Ethics*“ (1998), „*Artificial Evil and the Foundation of Computer Ethics*“ (2001), „*On the Morality of Artificial Agents*“ (2001) bei „*Computer Ethics: Mapping the Foundationalist Debate*“ (2002). Šie tekstai tiriami daugiausia ketvirtoje šio darbo dalyje. Naujausiuose tyrinėjimuose „*Information Ethics, its Nature and Scope*“ (2005) ir „*The Ontological Interpretation of Informational Privacy*“ (2005) Floridi jau ne tik bando apžvelgti ITE disciplinos plotį, bet ir gilinasi į konkrečius virtualios erdvės iššūkius – privatumas, anonimiškumas, atsakomybė, aptariamus antroje darbo dalyje.

Dėl informacijos etikos disciplinos naujumo, lietuviškų straipsnių šia tema kol kas nėra.

Darbe bus naudojami du pagrindiniai **metodai**:

1. Mokslinės literatūros, nagrinėjančios etinius teorinius modelius bei pateikiančios moralinių dilemų sprendimus, kritinė analizė.
2. Sociologinių duomenų, liečiančių moralinę informacijos visuomenės situaciją ir jos refleksiją, lyginamoji analizė.

1. KLASIKINIAI MODELIAI NAUJOMIS SĄLYGOMIS

Šiuolaikinių technologijų praktikos mastai ir jų poveikio sfera apskritai ir kiekvienu konkrečiu atveju yra tokie, kad į etinius skaičiavimus įtraukia visai naujus matmenis, su kuriais neteko susidurti jokioms ankstesnėms veiklos rūšims. Šiandien bet koks visuomenės techninio gebėjimo panaudojimas linkęs įgauti didelius mastus. Šiuolaikinėms IKT dėl jų prigimties, reikia didelių mastų, ir jos pačios, ko gero, per didelės tai scenai, kurioje vyksta veiksmas – Žemei, ir pačių aktorių – žmonių gerovei. Globalinių parametru įsiskverbimas į mūsų kasdienes pasaulietiška praktiškus sprendimus yra etinė naujovė, kurią skaitmeninės technologijos užkrovė ant mūsų pečių. Prasideda naujas etikos istorijos tarpsnis, atspindintis naujus galios ir tokios etinės kategorijos kaip atsakomybė matmenis. Naujų IKT sukeltų atvejų atsiradimas kėlė daugybę konceptualizacijos problemų, su kuriomis bandė susidoroti klasikinių etinių teorijų šalininkai.

1.2. Skaitmeninės technologijos ir etika

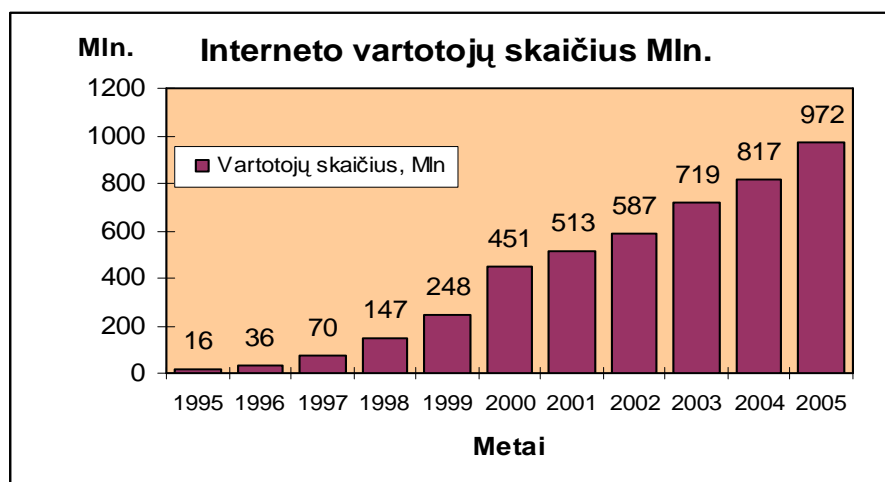
„Gėrio ir blogio pasirinkimas beldžiasi į mūsų duris“ [Wiener, 1954: 186].

Technika jau seniai yra etikos objektas. Anot Hanso Jonas, vieno garsiausių technikos filosofų, technologijos yra „žmogaus *galios* išraiška, t.y. veiklos forma, o visokia žmonių veikla vertintina moraliniu atžvilgiu“ (Jonas: 1999, 207). Visiems aišku, kad jos gali būti panaudojamos tiek gėriui, tiek blogiui, ir kad jas naudojant galima laikytis etikos normų arba jų nesilaikyti. Tačiau sunkumas iškyla štai kur: „technika tampa grėsminga ne tik tada, kai ja piktnaudžiaujama piktavališkai, t.y. blogiems tikslams, bet ir kai ji naudojama geriausiems tikslams“ (Jonas: 1999, 208) Paanalizuokime šabloną: “Ginklai nežudo žmonių, žmonės žudo žmones”. Corlann Gee Bush (1997) teigia, kad ginklų technologija, kaip ir visos kitos technologijos, yra tendencingos. Ji nurodo, kad tam tikri pačios ginklų technologijos bruožai yra nukreipti smurto link. Bush naudoja analogiją, pasiskolintą iš fizikos, tam kad parodytų technologijos tendencingumą. Atomai, kuris gauna ar praranda elektronus jonizacijos proceso metu, įgauna valentingumo veikti tam tikra kryptimi. Bush pastebi, kad visos technologijos, taip pat ir ginklai, yra panašiai “valentingos”, todėl jos

labiau linkę veikti viena ar kita kryptimi. Tokios pačios nuomonės laikosi ir Jonas, teigdamas, kad kaip tik dėl vidinės technologijų dinamikos, varančios jas pirmyn, technologijos neturi etinio neutralumo erdvės, kuri leistų joms rūpintis tik savo pajėgumu (Jonas: 1999, 208). Pagrindinė H. Jono straipsnio „Kodėl technika yra etikos objektas“ išvada yra tokia: technologijos yra tendencingos ir nėra etiškai neutralios.

Mūsų „automatinio amžiaus“ ir antros „industrinės revoliucijos“ pranašas Norbert Wiener savo knygoje „*The human Use of Human Being*“ (1954) teigė, kad visuomenės prigimtis, taip pat ir piliečių santykiai su ja ir vienas su kitu, vis labiau ir labiau priklausys nuo skaitmeninių IKT. Jis numatė, kad mūsų laikmečiu mechanizmai/mašinos prisijungs prie žmonių kuriant ir interpretuojant komunikacines žinutes, iš esmės keičiant visuomenę saistančius ryšius. Jis teigė atsirasiančius mechanizmus, kurie mokosi – renka, saugo ir interpretuoja informaciją, kurie yra protingi - atlieka tam tikrus veiksmus ir daro sprendimus kaip atsaką į gaunamas ir siunčiamas žinutes. Dar gerą dešimtmetį prieš atsirandant internetui jis nujautė būsimas socialines ir etines problemas, susijusias būtent su šiuo pasauliniu tinklu ir virtualia erdve (Bynum: 2004). Reiktų pastebėti, kad socialinė ir etinė tokio visuomenės vystymosi svarba tikrai nėra perdėta.

Šiandien, kuomet jau esame įžengę į šį Wiener'io „automatinį amžių“, akivaizdu, kad jo įžvalga buvo teisinga. Visuomenė apskritai ir įvairios organizacijos tampa vis labiau priklausomos nuo skaitmeninių technologijų ir pasaulinio kompiuterinio tinklo. Per pastarąjį dešimtmetį (1995-2005) interneto vartojimas ženkliai išaugo:

1 grafikas. Interneto vartotojų skaičius 1995 – 2005 m. Šaltiniai: Internet World Statistics, Nua Analysis, Nielsen/Net Ratings

Skaitmeninės kompiuterinės technologijos – tai visiškai naujas pasaulio faktas, atveriantis didžiules galimybes, taip pat keliantis grėsmę mūsų privatumui ir autonomijai. Lucas Introna straipsnyje „*Phenomenological Approaches To information Technology and Ethics*“ (2005) pateikia keletą skaitmeninių IKT interpretacijų bei numato jų implikuojamos etikos strategijas:

1. IKT – kaip artefaktas ir įrankis. Tai dažniausiai sutinkamas – „poveikio“ požiūris, kad IKT naudojamos norint pasiekti tam tikrų tikslų ar rezultatų. IKT, naudojant kasdienėse praktikose, neišvengiamai daro įtaką visuomenei. Tam tikra technologija jos naudojimo kontekste turi ir tam tikrus determinuojančius padarinius. Toks IKT konceptualizavimo būdas verčia klausti pvz. „koks interneto poveikis mokslui?“, arba „koks interneto poveikis mūsų privatumui?“. Šis IKT požiūris dažnai yra kritikuojamas dėl technologinio determinizmo, pasireiškiančio vienu ar kitu lygiu.

Etikos tikslas čia yra analizuoti technologijos įtaką veiksams, pritaikant klasikines ar naujas moralines teorijas, kad būtų galima nubrėžti gaires ar sukurti veiksmų strategijas, galinčias ištaisyti tam tikrų skaitmeninių technologijų sukeltus pažeidimus.

2. IKT – kaip socialiai sukonstruoti artefaktai ir aktoriai (veikėjai). Tai „konstruktyvistinis“ požiūris, kad ne tik technologijos *veikia* visuomenę, bet jos pačios jau yra sudėtingo ir subtilaus socialinio proceso rezultatas. Taigi, IKT yra socialiai sukonstruotos. Tiek pačiame tam tikros technologijos projekte, tiek jos aktualiame naudojime vis dar tebevyksta abipusiškas santykis, kuriame visuomenė ir technologija konstruoja viena kitą. Todėl yra labai sudėtinga daryti visuotinus tvirtinimus apie tam tikros technologijos įtaką, nebent kalbėti apie bendras tendencijas.

Etikos tikslas čia – aktyviai įsitraukti į diskusijas, atskleidžiančias prielaidas, vertybes ir reikšmę, glūdinčią tam tikroje technologijoje ir jos naudojime. Etikai nebūtina ieškoti korekcinų veiksmų strategijų, bet svarbu ir toliau tęsti etinius svarstymus.

3. IKT – kaip besiplečiantis reikšmės ir veiksmo horizontas. Tai „fenomenologinis“ požiūris, kad technologijos ir visuomenė yra viena kitos sąlyga ir galimybė būti. Technologija nėra tik artefaktas, bet technologinis požiūris, kurio dėka tie artefaktai, kaip itin svarbūs ir būtini, atsirado pirmame požiūryje. Kalbama apie

tai, kaip technologijų konceptualizavimas apskritai keičia mūsų pažiūras, kokias socialines ir etines implikacijas turi IKT.

Etikos tikslas čia yra grįžti prie tų požiūrių, kurie tam tikras technologijas atskleidė kaip svarbias ir būtinas.

Informacinių technologijų etika, plačiausia prasme, – tai etiniai klausimai, kylantys vystant ir naudojant elektronines skaitmenines technologijas. 8 – tame dešimtmetyje apie šiuos klausimus kalbėta kaip apie „kompiuterių etiką“ (KE). Susikūrus pasauliniam informaciniam tinklui, vis dažniau imta vartoti pavadinimą „kiberetika“ (šis atskyrimas – labai sąlyginis, kadangi abiem atvejais kalbėta apie informacijos valdymo keliamas etines problemas). O šiandien besikuriant vis platesniems ir spartesniems tinklams, ši sritis išsivystė į informacinių technologijų etiką (ITE). Jos tikslas yra identifikuoti individualios atsakomybės ir veiksmų, taip pat viešosios politikos moralinį pagrindą.

Diskusijos dėl kompiuterinių technologijų vystymo ir taikymo pirmame ITE etape dažniausiai vykdomos „poveikio“ požiūrio rėmuose. Kompiuterinės technologijos yra specifinės ir unikalios (nors ir tai dar buvo kvestionuojama), todėl ir etinės problemos, susijusios su šia sritimi reikalauja ypatingo dėmesio. Šitam etape dar nebuvo keliamas klausimas apie naujos metodologijos reikalingumą. Buvo bandoma adaptuoti senuosius – klasikinius etinius modelius. Tai reiškia – etikos objektas iš esmės tas pats („asmens privatumas, blogis, atsakomybė už savo veiksmų pasekmes, etc.“) tik išsiplėtė problemų ratas (Johnson: 1999).

1.2. Kompiuterių etika kaip nauja taikomosios etikos sritis

Taikomoji etika, skirtingai nuo teorinės etikos, nagrinėja „praktines“ etikos problemas – konkrečius atvejus. Moralines problemas ji analizuoja iš vienos ar daugiau etinių teorijų pozicijos. Etikos tyrėjai, dirbantys taikomosios etikos srityje, yra labiau suinteresuoti taikyti etines teorijas specifinių moralinių problemų analizei nei diskutuoti apie pačias etines teorijas. Tavani, bene pirmasis pabandęs susisteminti dar palyginus neilgą ITE istoriją, išskiria tris požiūrius į taikomąją etiką (Tavani: 2004: 34):

- Profesinė etika,
- Filosofinė etika,

- Deskriptyvi (aprašomoji) etika.

Philip Brey straipsnyje „*Method in Computer Ethics: Towards a Multi-level Interdisciplinary Approach*“ (2000) aprašo taikomosios etikos tyrime naudojamą standartinį modelį, kaip turintį tris pakopas:

- 1) Kontroversiškos praktikos *kaip* moralinės problemos identifikavimas.
- 2) Problemos aprašymas ir analizė, sąvokų definicija ir faktinė šios problemos atsiradimo data.
- 3) Moralinių teorijų ir principų adaptavimas nustatant tiriamos problemos padėtį.

Būtent pagal tokį modelį dirbo KE pradininkai – James Moor, Terrell Bynum, Deborah Johnson ir kt. Laikantis **pirmojo** - profesinės etikos požiūrio, KE – tai sritis, atpažįstanti ir analizuojanti etinės atsakomybės problemas kompiuterių profesionalams. Ji apsprendžia kompiuterių profesionalų vaidmenį projektuojant, vystant ir prižiūrint kompiuterių kietus diskus ir programinės įrangos sistemas. Tarkim, programuotojas atranda, kad programinės įrangos produktas, ties kuriuo jis dirbo, ir kuris jau beveik išeina į prekybą, nėra visiškai patikimas, nes turi “blakių” (*Bugs*). Ar jis apie tai praneš? **Don Gotterbarn** (1992) teigia, kad visos autentiškos kompiuterinės etikos problemos yra *profesinės etikos problemos*. KE Gotterbarn’ui yra tarsi medicininė ar teisinė etika, kur pastarosios susijusios su specifinių profesijų problemomis ir etiniais elgesio kodeksais. Jis pastebi, kad KE problemos nesusijusios su technologija – pvz., mes neturime automobilių etikos, lėktuvų etikos, etc. Tačiau šis Gotterbarn’o KE profesinis modelis buvo sukritikuotas, nes atrodė per daug siauras. KE problemos veikia ne tik kompiuterių profesionalus, jie veikia kiekvieną. Bynum požiūriu, iki interneto paplitimo ir virtualios erdvės atsiradimo Gotterbarn’o profesinės etikos modelis galėtų būti adekvatus (Bynum: 2000). O Krystyna Gorniak-Kocykowska, kurios siūlomą globalinės etikos idėją aptarsiu vėliau, kritikuoja Johnson ir Goterrbarn’o propaguojamą KE kaip tik profesinės etikos modelį, ir pateikia savo argumentus:

1. Skirtingai nuo gydytojų ar teisininkų, kompiuterių specialistai negali reguliuoti ir apsaugoti nuo tos veiklos, kurią atlieka ne profesionalai. Nors dauguma gydytojų ar teisininkų etinio elgesio kodekso taisyklių netaikoma anapus jų profesijos ribų, KE taisyklės, nesvarbu kaip gerai jos būtų apgalvotos, nebus efektyvios, jeigu jų nesilaikys didžioji dauguma, o gal net ir visi kompiuterių vartotojai. Tai reiškia, kad ateityje KE

taisyklių turėtų laikytis didžioji dauguma ar net visi Žemės gyventojai. Kitais žodžiais tariant, KE turėtų tapti universalia, globalia etika.

2. Tarkime, kad KE taikoma tik kompiuterių profesionalams. Tokie profesionalai nėra visiškai izoliuoti nuo visuomenės, kurioje jie dirba. Jų profesijos vaidmuo yra apspręstas bendros visuomenės, kurioje jie gyvena, struktūros. Šiuo metu žemėje egzistuoja daugybė visuomenių ir kultūrų. Dauguma jų veikia skirtingoje etinėje sistemoje negu tos, kurios daugiausia yra priimtinos JAV ar vakarietiškame pasauly. Vadinasi profesinė etika, įtraukdama ir etinius kompiuterių specialistų kodeksus, gali skirtis tarp kultūrų ir net sukurti konfliktą. Net jeigu tie kodeksai nesiskiria, konfliktas vis tiek yra neišvengiamas (Gorniak: 1996, 183).

Apie 1976 – uosius metus **Walter Maner**, dėstęs medicinos etiką ir susidūręs su kompiuterinių technologijų keliamais klausimais medicinoje, suvokė, jog reikia atskiros taikomosios etikos srities. Taip jis nukaldino terminą „kompiuterinė etika“ (KE)¹. Tai klasikinių etinių filosofinių teorijų taikymas etinėms problemoms, „sukurtoms, transformuotoms ir apsunkintoms kompiuterinių technologijų“. Maner davė postūmį specialaus kurso universiteto programoje atsiradimui, taip pat padėjo pamatus KE kaip akademinėi disciplinai. Jis keliavo po Ameriką skaitydamas paskaitas, organizuodamas KE seminarus ir konferencijas. 1978 – aisiais publikavo „*Starter Kit in Computer Ethics*“, sudarytą iš mokymo medžiagos ir pedagoginių patarimų universiteto dėstytojams, kaip sudaryti ir vystyti KE studijas (Bynum: 2001). Prabėgus beveik dvidešimčiai metų Maner, kaip KE unikalumo šalininkas, išnagrinėjo ir apgynė savo prielaidą, kad KE yra akademinė disciplina su savo unikaliomis problemomis, kurios nebūtų atsiradę, jeigu kompiuterinės technologijos nebūtų išrastos. Jis pateikia šešis KE disciplinos pateisinimo lygius. Kiekvienas lygis atitinkamai progresyviai stiprėja (Maner: 1996, 142):

- 1 lygis: KE studijavimas padės mums veikti kaip atsakingiems profesionalams.
- 2 lygis: KE studijavimas išmokys mus, kaip vengti kompiuterinės prievartos ir katastrofų.
- 3 lygis: Kompiuterinių technologijų progresas ir toliau kels laikinus veiksmų strategijos vakuumus.

---

¹ Detalesnį informacijos visuomenės etikos pagrindinių etapų pristatymą žr. Priedą Nr. 1.

- 4 lygis: Kompiuterinių technologijų naudojimas nuolat transformuoja tam tikras etines problemas iki tokio laipsnio, kad jų pokyčiai reikalauja savarankiškų tyrinėjimų.
- 5 lygis: Kompiuterinių technologijų naudojimas sukuria, ir toliau sukurs, naujas etines problemas, reikalaujančias specialių tyrinėjimų.
- 6 lygis: Naujų ir pakitusių problemų rinkinys yra pakankamai platus ir pakankamai aiškus naujos srities apibrėžimui.

Kad iliustruotų savo argumentus, Maner pateikia keletą pavyzdžių, neturinčių analogų ne-kompiuteriniame kontekste. Anot jo, nepasisekimas surasti ne-kompiuterinių analogijų tik „išbando KE unikalumą“ (Maner: 1999). „Efektyvių analogijų trūkumas priverčia mus ieškoti naujų moralinių vertybių, formuluoti naujus moralinius principus, vystyti naujas veiksmų strategijas, surasti naujus būdus galvoti apie iškylančias problemas. Dėl visų šių išvardintų priežasčių, pateiktos problemos nusipelno atskiro tyrinėjimo. Galiausiai, jos tokios pakitę dėl kompiuterinių technologijų, kad jų pakitusi forma reikalauja ypatingo dėmesio“ (Maner: 1996, 139). Atrodytų, tarsi Maner laikytųsi revoliucinio KE požiūrio teigdamas KE unikalumą ir naujų moralinių principų, metodologijos paiešką. Tačiau jis neparodė, kad būdai, kuriuose kompiuterinių technologijų sukeltos situacijos yra unikalios, sukelia klasikinių etinių modelių taikymo netinkamumą (Gotterbarn, Rogerson: 1997). Unikalumo šalininkai teisūs sakydami, kad kompiuterinės technologijos tik apsunkino problemų sprendimą klasikiniiais etiniais modeliais.

Įkvėptas Maner, **Terrell Bynum** taip pat organizuoja seminarus ir formuoja universitetinius kursus, skirtus KE. 1985 metais jis imasi organizuoti specialų KE skirtą žurnalo „*Metaphilosophy*“ numerį, kuris tapo geriausiai perkamu per visą žurnalo istoriją dėl jame pasirodžiusio J. Moor'o legendinio straipsnio „Kas yra kompiuterinė etika“ („*What is Computer Ethics*“). Paties Bynum pažiūros propaguoja KE kaip discipliną, suinteresuotą apjungti kompiuterines technologijas ir žmogiškas vertybes taip, kad kompiuterinės technologijos paaukštintų ir apgintų žmogiškas vertybes, o ne joms kenktų (Bynum: 1982). Tai itin plati perspektyva, apimanti taikomąją etiką, kompiuterinių technologijų naudojimo sociologiją, technologijų vertinimą, kompiuterinę teisę ir kitas susijusias sritis. Toks požiūris KE laiko unikalia disciplina dėl savo holistinės formos (Gotterbarn, Rogerson: 1997). Taigi, Bynum taip pat laikosi evoliucinio požiūrio, kad esame tokioje kompiuterinių technologijų

sukeltoje situacijoje, kurioje problemas galime spręsti tik taikydami klasikinius etinius modelius.

Laikantis **antrojo** taikomosios etikos požiūrio – filosofinės etikos, KE - tai filosofinės analizės ir tyrinėjimų sritis, esanti anapus profesinės etikos ribų. 1985 metais žurnalo „*Metaphilosophy*“ numeryje pasirodė **James Moor'o** straipsnis – „Kas yra kompiuterinė etika“. Atsižvelgdamas į socialinę ir etinę skaitmeninių kompiuterinių technologijų naudojimo puses, Moor'as apibūdina KE kaip sritį, kuriai būdingas veiksmų strategijos vakuumas (*policy vacuum*) ir konceptualinė painiava (*Conceptual muddles*): „Tipinės KE problemos iškyla todėl, kad susidaro veiksmų strategijos apie tai kaip kompiuterinės technologijos turi būti naudojamos, vakuumas. Kompiuteriai aprūpina mus naujomis galimybėmis, ir šios savo ruožtu leidžia mums patiems pasirinkti kaip veikti. Dažnai tokiose situacijose jau egzistuojančios veiklos kryptys atrodo neadekvačios. Pagrindinė KE užduotis yra nustatyti, kaip mes turėtume elgtis iškilus tokioms problemoms, t.y. formuluoti veiksmų strategijas kaip mums veikti... Tačiau kartu su veiksmų strategijos vakuumu iškyla ir konceptualinis vakuumas. Nors KE problema iš pradžių atrodo aiški, bent kiek parefektavus iškyla konceptualinė painiava. Tokiu atveju reikalinga nuoseklią konceptualinę veiksmų strategijos struktūrą pasiūlanti analizė“ (Moor: 1985, 270).

Veiklos krypties/veiksmų strategijos vakuumo atvejo pavyzdys: programinės įrangos kopijavimas: 1980 - jų pradžioje, nebuvo aiškių įstatymų, reguliuojančių programinės įrangos kopijavimą, kuris buvo gana paprastas dėl personalinių kompiuterių atsiradimo ir naudojimo. Iš kilo veiklos krypties/veiksmų strategijos vakuumas. Tam, kad tas vakuumas būtų užpildytas, pirma reikėjo išspręsti konceptualinę painiavą: kaip tiksliai apibrėžiama programinė įranga? (Tavani: 2004).

Moor'as teigia, kad automobilių ir lėktuvų technologijos nepaveikė nei mūsų socialinės veiklos, nei normų taip fundamentaliai kaip kompiuterinės technologijos. Automobilių ir lėktuvų technologijos revoliucionavo transportą, įtakodamos mūsų galimybes keliauti greičiau ir toliau negu tai buvo įmanoma praeitais amžiais. Bet jos taip neįtakojo mūsų teisinės ir moralinės sistemų kaip kompiuterinės technologijos. Moor'as (1985) argumentuoja, kad kompiuterinės technologijos sukelia „naujas galimybes žmogaus veiksmams“, nes kompiuteriai yra *logiškai paslankūs* (*Logically malleable*). „Kadangi logika taikoma visur, potencialus kompiuterinių technologijų taikymas atrodo beribis. Kompiuteris

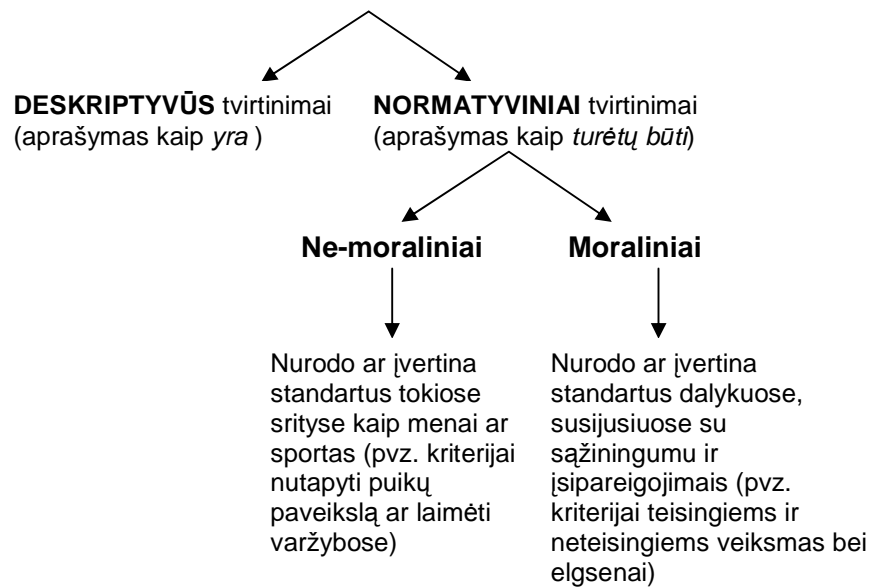
yra arčiausiai visuotinio įrankio. Kompiuterių ribos -- tai tik mūsų pačių kūrybingumo ribos“ (Moor: 1985, 274).

Pagal Moor'ą, kompiuterinė revoliucija vyksta dvejomis pakopomis: pirmoji – „technologijos pristatymas“, kuomet kompiuterinės technologijos vystomos ir tobulinamos (tai vyko pirmus keturiasdešimt metų po antrojo pasaulinio karo), antroji – „technologijos skvarba“, kurioje technologijos integruojasi į kasdienes žmogaus veiklas ir socialines institucijas, keisdamos tokias fundamentalias sąvokas kaip „pinigai“, „mokslas“, „darbas“, „laisvi rinkimai“, etc. Taigi, nors Moor'as ir kalba apie naujas kompiuterinių technologijų teikiamas galimybes, jis nemato reikalo radikaliai keisti pačią etikos metodologiją.

Laikantis **trečiojo** taikomosios KE - aprašomojo požiūrio, galima pastebėti, kad profesinis ir filosofinis požiūriai aiškinasi taikomosios etikos *normatyvinius* klausimus. Normatyviniai tyrinėjimai priešinami *aprašomiesiems*. Aprašomieji tyrinėjimai praneša „kaip yra“; normatyviniai įvertina situaciją iš pozicijos „kaip turėtų būti“. Pavyzdys: *A bendruomenės darbuotojų skaičius ir naujos technologijos pristatymas*. Įsivaizduokime, kad naujoji technologija pakeičia 8000 bendruomenės darbuotojų. Jeigu mes analizuosime problemą atsižvelgdami tikrai į skaičių darbų, gautų ar prarastų toje bendruomenėje, mūsų tyrimas savo prigimtimi bus aprašomasis, nes mes tik paprasčiausiai aprašome technologijos X įtaką bendruomenei Y. Aprašomieji vs. normatyviniai tvirtinimai - paanalizuokime tris atvejus:

- (1) „Bill Gates dirbo Microsoft korporacijos vadovu daugybę metų.“
- (2) „Bill Gates turėjo padidinti Microsoft produktų pasiūlą.“
- (3) „Bill Gates neturėjo įsitraukti į verslo sandėrius, nesąžiningus verslo konkurentų atžvilgiu.“

(1) atvejis yra aprašomasis, (2) ir (3) - normatyviniai, (2) yra normatyvus bet ne moralinis, o (3) atvejis -- ir normatyvus, ir moralinis. Žemiau tai vaizduoja grafinė schema:

1 schema. Deskriptyvūs vs normatyviniai tvirtinimai

Huff & Finholt (1994) teigia, kad kuomet mes suprantame deskriptyvųjų technologijų socialinių padarinių aspektą, normatyviniai etiniai atvejai tampa aiškesni. Aprašomasis požiūris paruošia mus tolimesnei etinės problemos, įtakojančios mūsų veiksmų sistemas ir įstatymus, analizei.

Požiūris	Susijusios disciplinos	Atvejai
Profesinis	Kompiuterių mokslas Inžinerija Bibliotekininkystės/Informacijos mokslas	Profesinė atsakomybė Sistemos patikimumas/Saugumas Elgesio kodeksai
Filosofinis	Filosofija Teisė	Privatumas ir anonimiškumas Intelektinė nuosavybė Žodžio laisvė
Aprašomasis	Sociologija Biheivoristiniai mokslai	Skaitmeninių kompiuterinių technologijų įtaka vyriausybinėms/finansinėms/

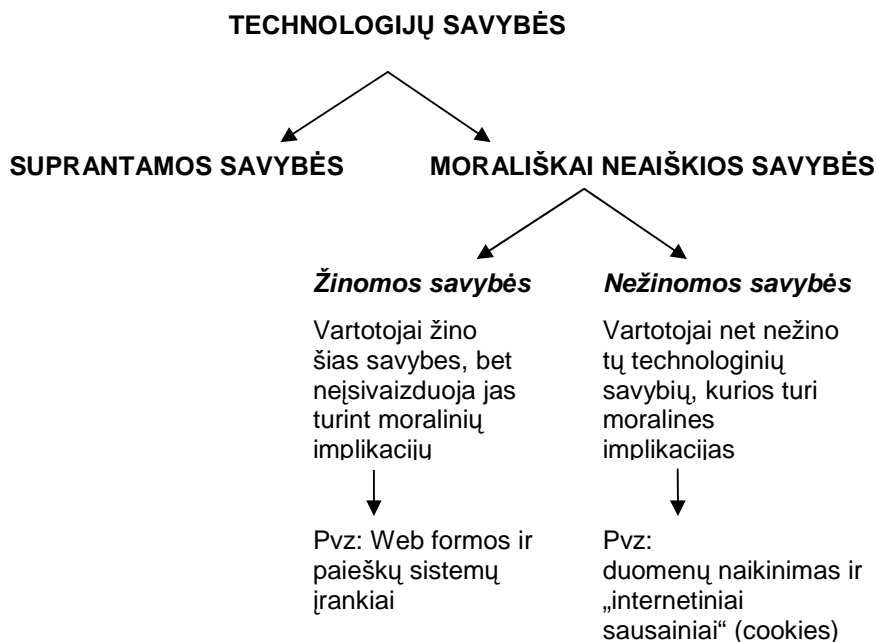
		mokslo institucijoms ir sociodemografinėms grupėms
--	--	--

1 lentelė. Etinių požiūrių reziumė

Kalbant apie skaitmenines kompiuterines technologijas ir tokį fenomeną kaip internetas, galima pastebėti, kad „peržengdamas per kaimynystės erdvėje ir laike horizontą, kiekvienas naujas žmogaus galios išsiplėtimas griaua daugumos ankstesniųjų sistemų, tiek religinių, tiek pasaulietišku, antropocentrinį monopolį“ (Jonas: 1999, 208). Tokiomis kompiuterinių technologijų ir pasaulinio kompiuterinio tinklo sąlygomis, etinis žmogaus horizontas ir atsakomybės ribos išsiplečia.

2. ETINIAI VIRTUALIOS ERDVĖS IŠŠŪKIAI

Pasaulinis tinklas ir internetas įvairiais aspektais keičia žmonių bendravimo modelius, tuo pačiu įtakoja etinio diskurso vystymąsi. Skaitmeninių IKT sukelti nauji virtualios erdvės iššūkiai jau nėra „daugiau ar mažiau panašūs“ į senesnius, nes ankstesnis visuomenės būvis su jais nesusidurdavo. Jie yra giliai įsišakniję radikaloje ir neturinčioje precedento informacinės aplinkos (infosferos), naujų jos veikėjų (agentų) ir jų interakcijų ontologinėje transformacijoje. Anot aukščiau minėto Brey (2001), vartodami taikomosios etikos tyrime naudojamą standartinį modelį, mes galime ir neatpažinti, kad tam tikros praktikos, susijusios su skaitmeninėmis technologijomis, gali turėti moralines implikacijas. Brey pastebi silpną „standartinio taikomosios etikos metodo“ vietą – jis susitelkia ties jau *žinomais* moraliniais prieštaravimais. Taigi šiam modeliui nepavyksta identifikuoti su skaitmeninėmis IKT susijusių atvejų, kurie turi moralines implikacijas, bet dar yra nežinomi. Brey nurodo į šias praktikas kaip turinčias *moralaiškai neaiškių-nesuprantamų* bruožų, kuriuos jis priešina *moralaiškai aiškiems-suprantamiems* bruožams:

2 schema. Technologijų savybių skirstymas moralinių implikacijų požiūriu

Didžiausių neaiškumų šiandien kelia tokie bene ryškiausi virtualios erdvės iššūkiai kaip privatumas bei konfidencialumas, anonimiškumas ir su tuo susijusi atsakomybė. Atsiradus internetui, KE tarsi išauga vien profesijos cecho susitarimų ribas, nes tuomet jau visiems virtualybės dalyviams prireikia naujo požiūrio ir naujų atskaitos taškų.

2.1. Privatumas, konfidencialumas

Privatumo problemą tyrinėtojai numatė jau prieš 30 metų, kuomet skaitmeninės IKT, galima sakyti, dar buvo kūdikystės periode. Tačiau šiandien tai jau tapo realybe, ir numatytos problemos reiškiasi pilniausiu mastu. Skaitmeninės IKT apsunkina ir pagilina senas problemas, susijusias su informacijos privatumu ir konfidencialumu. Mason pastebėjo, kad privatumui grėsmė kyla iš dviejų šaltinių – tai informacijos technologijų techninės galios augimas, kas reiškia geresnes visuotinio **sekimo** galimybes, ir informacijos vertės augimas priimant sprendimus (Mason: 1986, 6). Didėjanti e-komercializacija, pasaulinio tinklo ir interneto, e-vyriausybių atsiradimas kuria naujas privatumo problemas. Kompiuteriai tampa vis labiau sofistikuoti, o jų teikiamos galimybės leidžia apdirbti (surinkti, įrašyti ir valdyti) vis didesnę kiekį duomenų dar greitesniu tempu, tuo pačiu pagerinant jų kokybę. Konstruojant informacijos etikos teoriją etines virtualios erdvės problemas įveikti senais modeliais darosi išties sudėtinga. Ieškoma ne tik naujo privatumo koncepto, bet ir naujo požiūrio bei atskaitos taškų.

Floridi komentuoja plačiai diskutuojamą **2P2Q** hipotezę (*Processing* – duomenų apdirbimas, *Pace* - tempas, *Quantity* - kiekybė, *Quality* - kokybė) (Floridi: 2005b, 4), teigiančią, kad skaitmeninės IKT apsunkina senų informacijos privatumo problemų sprendimą, dėl pastarųjų kompiuterinių galimybių augimo. Požiūriai, įtakoti šios hipotezės, susikoncentruoja tik ties akivaizdžiais ir daugiau antriniais skaitmeninės revoliucijos padariniais bei ignoruoja tą faktą, kad skaitmeninės IKT yra atsakingos už potencialų informacijos privatumo augimą ir radikalius privatumo pokyčius bei jo reinterpretaciją informacijos visuomenėje. Skaitmeninės IKT daugiau sukuria nei ištrina informacijos privatumo **ribų**, pvz.:

- Informacijos nuotolinis valdymas (užsakymai, bankinės operacijos ir pirkimas internetu).

- Anoniminių, netiesioginių ir ne-asmeniškų interakcijų augimas. Pagal neseniai atliktą Freever (mobilių paslaugų įmonė, www.freever.com) apklausą, 45% britų teksto žinutėje melavo apie savo buvimo vietą – tai irgi yra privatumas;
- Greitesnis ir labiau išplitęs skaitmeninių duomenų tikrinimas, nepastovumas, trapumas (asmeniniai duomenys gali būti pagerinti ar sunaikinti vienu mygtuko paspaudimu, taip pat sunaikinti virusų sekundžių greitumu, arba tapti virtualiai nepasiekiami su kiekvienu technologinių standartų pasikeitimu).
- Technologijos, leidžiančios apsaugoti savo duomenis (pvz. slaptažodžiai ar PIN kodai).

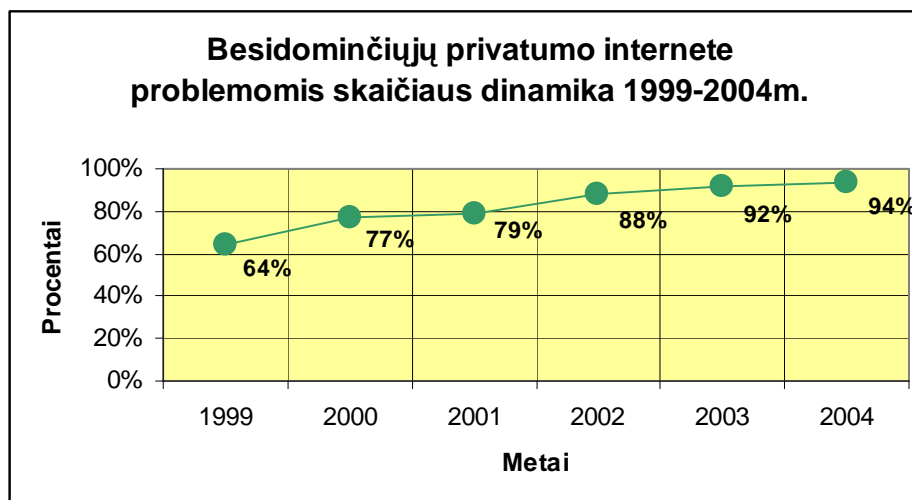
Kiekvienu atveju atrodo, kad skaitmeninės IKT įgalina tiek informacijos privatumo nykimą, tiek jo apsaugojimą. Jau 1995 metais buvo skaičiuojama, kad kiekvienas vidutinis amerikietis per dieną nufotografuojamas penkis kartus. Šiandien, prabėgus dešimčiai metų, šie skaičiai yra nepalyginamai didesni. Nesunku numatyti, kad praktiškai nėra žmogaus, kurio pavardė nepasirodytų elektroninėje erdvėje nors vieną kartą, nors valstybiniuose registruose – duomenų bazėse, kurių kuriama vis daugiau, ir jau net susikūrė atitinkamas verslas, pvz. firma renka visus įmanomus duomenis apie piliečius. Duomenų bazės yra ypatingai **jautrios** privatumo požiūriu.

Atvejo pvz. iš „The Economist“. 1999 metais „The Economist“ žurnalistas atliko tyrimą: jis paprašė privataus detektyvo „Sam“ parodyti, kokią informaciją yra įmanoma surinkti apie asmenį. Pats žurnalistas, gyvenantis Didžiojoje Britanijoje, pasisiūlė būti eksperimento objektu, duodamas detektyvui tik savo vardą ir pavardę. Buvo susitarta nenaudoti „jokių įprastų machinacijų – sekimo, šiukšlių dėžės turinio analizavimo, telefoninių pokalbių įrašėjimo, įsibrovimo į duomenų bazę, etc.“. Išvada buvo stulbinanti: naudodamas keletą duomenų bazių ir skirtingas skaitmenines IKT, netgi nebendraudamas su žurnalistą pažįstančiais asmenimis, detektyvas turėjo aiškius duomenis apie finansinę tiriamojo padėtį – nekilnojamojo turto vertę, atlyginimo išmokos šeimai šiam mirus, dydį. Detektyvas sužinojo tiriamojo adresą, telefono numerį, dabartinės ir prieš tai buvusios partnerės vardą, motinos vardą ir adresą, dar trijų žmonių, gyvenusių jo name vardus. Jis netgi sužinojo žurnalistą įdarbinusį asmenį. Jis surado dar keturių žmonių, kartu su tiriamuoju vadovaujančių kompanijai, vardus ir adresus. Jis sužinojo tiriamojo kaimynų vardus (*The Economist*: 1999 December 16th).

Privatumo požiūriu ypač pažeidžiami yra interneto vartotojai: užtenka vieną kartą pasirodyti virtualioje erdvėje, ir vartotojo duomenys, tokie kaip elektroninis adresas ar net laiškų turinys, patenka į rizikos lauką, kur *snifferiai* (šniukštinėtojai), taip pat kiberstalkeriai (seksualinis priekabiavimas, pedofilija, kerštavimas, etc.) laukia aukų. WHOA (*Working to Halt Online Abuse*) duomenimis, per 2002 metus, maždaug pusė kiberstalkerių aukų buvo 18-30 metų asmenys, iš kurių 52-68% buvo vyrų seksualinio priekabiavimo aukos. Tiek 2000, tiek 2001 ir 2002 metais priekabiavimas dažniausiai prasidėdavo nuo e-pašto, arba auka su priekabiautoju buvo susitikę pokalbių kambariuose, naujienų grupėje, forume. Anot WHOA, labiausiai nustebinęs dalykas buvos tas, kad išaugo moterų priekabiautojų skaičius – nuo 27% 2000 metais, iki 32,5% 2001 metais, ir 35% 2002 metais. Viena garsiausių cyberstalking „Amy Boyer“ bylų baigėsi nužudymu.

Norint iširti rizikos lauko pavojingumo lygį virtualioje erdvėje, reiktų ieškoti panašių ar analogiškų situacijų ne virtualioje erdvėje. Bynum kalba apie itin produktyvų metodą, kur įprastų aplinkybių aspektai dažnai perkeliama į virtualią erdvę su panašiomis pasekmėmis, pvz.: ne-virtualiuose kontekstuose, dalį savo privatumo mes iškeičiame į **konfidencialumą**. Taigi, norint gauti pagalbą, naudą iš daktarų, psichologų, buhalteriu, religijos patarėjų ir kitų, mes dalinamės savo privačia informacija su sąlyga, kad jie ją laikys konfidencialia (Bynum: 1997). Nors tokiu atveju privatumas ir prarandamas, daugybė privatumo aspektų išlieka, iškeičiant jį į konfidencialumą.

2005 metų kovo mėnesį „*Washington Post*“ ir TV kompanijos ABC vykdyta amerikiečių, informacinių technologijų vartotojų, apklausa parodė, jog 57% amerikiečių bijo, kad bus pažeista jų teisė į privatumą naudojant informacines technologijas; 72% kelia nerimą, kad informacija apie juos (paso, kreditinių kortelių duomenys, informacija apie sveikatos būklę, etc.) saugoma elektroninėse duomenų bazėse, prie kurių priėjimą galima gauti internetu; 84% bijo, kad kompanijos, kurios valdo bet kokias duomenų bazines, nepakankamai užtikrina tų duomenų bazių saugumą (*Washington Post*: 2005 March). Ir atrodo ne be pagrindo susirūpinta, nes kaip teigia JAV „Federalinė darbo komisija“, (*Federal Trade Commission*), įsilaužimų į draudimo, finansų, medicininių, verslo kompanijų duomenų bazines aukomis kasdien tampa maždaug 10mln. amerikiečių. „*Wall Street Journal*“ apklausos metu buvo nustatyta, kad ženkliai didėja amerikiečių skaičius, kurie mano, kad asmeninė informacija yra pažeidžiama, jei yra netinkamai naudojama. Vis daugiau jų domisi privatumo problemomis ir saugumu internete:

2 grafikas. Besidominčiųjų privatumo internete problemomis skaičiaus dinamika 1999 – 2004 m. Šaltinis: „*Wall Street Journal*“ 2004 metais vykdyta apklausa

Kalbant apie darbuotojų privatumą ir konfidencialumą darbo vietoje, kyla klausimas, ar darbdaviai turi teisę sekti ir viešinti darbuotojų korespondenciją? „*American Management Association*“ ir „*The ePolicy Institute*“ atliko tyrimą, kuriame paaiškėjo, kad 82% amerikiečių savo darbuotojams sekti naudoja tam tikras elektroninės kontrolės ar fizinio stebėjimo formas, 63% atseka darytas internetines paieškas, apie 47% kompanijų tikrina darbuotojų e-paštą.

Anot Floridi, dažniausiai skiriamos tokios privatumo rūšys:

1. Fizinis asmens privatumas (t.y. laisvė nuo jutiminio kontakto, pasiekta kito asmens gebėjimo turėti kūnišką kontaktą apribojimo).
2. Protinis asmens privatumas (t.y. laisvė nuo psichologinio kišimosi, pasiekta kito asmens gebėjimo pasiekti ir manipuliuoti asmens protu/mintimis apribojimo).
3. Sprendimo priėmimo privatumas (t.y. laisvė nuo procedūrinio kišimosi, pasiekta kitus pašalinant vykdant sprendimą).
4. Informacinis privatumas (**IP** – toliau darbe vartosiu šį sutrumpinimą) (t.y. laisvė nuo episteminio kišimosi, pasiekta faktų apie asmenį, kurie yra nežinomi ar nesuprantami, apribojimu) (Floridi: 1998, 50).

Informacijos visuomenėje mus labiausiai domina pastaroji privatumo forma – IP, kuomet infosferoje (duomenų, informacijos, žinių ir komunikacijos aplinkoje – Floridi terminas (2002b)) bet kokia būtybė pradedama suvokti kaip informacijos blokas. Privatumas yra fundamentali sąvoka, nurodanti į esybės gerovę ir vientisumą. Privatumas nėra tik individo problema, bet gali būti grupės, kompanijos ar korporacijos, visos tautos problema, jeigu tik visos šios esybės yra sudarytos ir apibrėžtos informacija, kas jos yra. Infosferoje esybės suformuoja priklausomybių ir simbiotinių santykių tinklą. Sudėtingi santykiai tarp duomenų-gamintojų, duomenų-rinkėjų, duomenų-apdirbėjų ir duomenų-vartotojų sukuria ekosistemą - infosferą, kurioje duomenys gali būti perdirbti, sulyginami, suderinti, restruktūruoti ir todėl naudojami strateginių sprendimų apie individus priėmimui. Kuo lengviau tampa didelius kiekius duomenų surinkti, sutvarkyti, siųsti ir juos valdyti, tuo IP problema tampa vis sudėtingesnė.

Grindžiant informacijos etikos metodologinius pamatus verta pastebėti, kad teisėto informacijos turėjimo ir jos naudojimo pasekmės nėra problema (pvz. tam tikromis aplinkybėmis tikrinamos asmens banko sąskaitos, kompiuterinės bylos, slapta klausomi pokalbiai telefonu). Dažniausiai privatumas ir konfidencialumas tampa problema kalbant apie asmens tam tikros informacijos turėjimą, kuomet informacija yra kebli, gėdinga, grėsminga, nepopuliari ar netgi žalinga asmens gyvybei ir gerovei (Floridi: 1998, 52). Asmens pretenzija į privatumą ir konfidencialumą dažniausiai pateisinama nuosavybės teisių logikos pagrindu: asmuo turi tam tikrą nuosavą informaciją ir pilną teisę ją valdyti (parduoti, atskleisti, slėpti, etc.). Dėl šių priežasčių moralinė problema čia matoma kaip nesąžiningas kito asmens nuosavybės įsigijimas ir naudojimas, taipogi instrumentinis asmens traktavimas – asmuo redukuojamas iki skaičių ir bedvasės informacijos rinkimo. Kartais ginčijamasi, kad privatumas turi instrumentinę vertę, kaip būtina sąlyga atitinkamam elgesiui ar socialiniams santykiams (pvz. intymumui, pasitikėjimui, draugystei, seksualinei pirmenybei, religinėms ar politinėms pažiūroms, intelektualiniam pasirinkimui). Turėdamas teises į nuosavybę ir privačios informacijos naudojimą, asmuo neturėtų būti traktuojamas tik kaip informacijos paketas. Tačiau toks IE požiūris, anot Floridi, privatumo problemos neišaiškina iki galo. Vertindami asmens informaciją, mes iš tikrųjų vertiname patį asmenį. Todėl yra būtina rodyti tokį pat dėmesį ir etinę pagarbą kaip bendraujant su kitais žmonėmis, gyvomis esybėmis ar aplinkos elementais.

Ilgainiui keitėsi privatumo ribų supratimas. Priėjimas (*accessibility*) prie informacijos nėra tas pats kas priėjimas prie fizinių objektų. Manipuliavimais fiziniais objektais gali jų ir nepakeisti, tačiau episteminiis manipuliavimais informacija, priklausantis nuo ontologinių infosferos savybių, keičia jos prigimtį ir automatiškai ją klonuoja (Floridi: 1998, 51; Floridi: 2005b, 5-6). Štai čia išskyla **viešo-privataus ribų** klausimas. Informacijos dalis, turėjusi būti privati ir unikali, yra dauginama ir tokiu būdu tampa vieša, ji transformuojama į negyvą asmens dalį, išleidžiama į pasaulį ji įgauna nepriklausomos informacijos statusą. Taigi, privatumas yra ne kas kita kaip asmens informacijos paketo visumos saugojimas.

Tačiau asmens informacijos paketo dalies paviešinimas, kaip rodo pavyzdys, kai kada yra naudingas: Didžiojoje Britanijoje, kaip rašo *The Economist* (January 23th, 2003), viešos vietos yra nuolat kontroliuojamos / stebimos kabelinių televizijų sistemų (*CCTV systems*). Rezultatas toks, jog vidutinis pilietis yra įrašomas 300 kartų per dieną. Būtent skaitmeninės IKT, kurios leido Londono teroristams netrikdomai komunikuoti Internetu, buvo taip pat atsakingos už jų kaip sprogdintojų identifikaciją per keletą valandų:

1 pav. Užfiksuotas CCTV kamerų vaizdas, kaip Londono teroristai išeina iš Luton

Konstruodamas šiuolaikinę etinę teoriją bei grįsdamas metodologinius jos pagrindus, Floridi pateikia naują **IP ontologinę interpretaciją** bei gina tokias tezes:

1. IP yra ontologinio infosferos antagonizmo (*ontological friction*) funkcija (t.y. informacijos tekėjimo jėgos priešpriešinamos informacinei erdvei).

2. Skaitmeninės IKT veikia šį ontologinį antagonizmą, keisdamos infosferos prigimtį (re-ontologizavimas).
3. Dėl aukščiau pateiktų argumentų, skaitmeninės IKT gali sumažinti ir kartu apginti IP, bet svarbiausia, jos taip pat gali pakeisti IP prigimtį bei mūsų IP supratimą ir vertinimą.
4. Mūsų ontologinės perspektyvos pasikeitimas, sukeltas skaitmeninių IKT, siūlo kiekvieną asmenį traktuoti kaip būtybę, sudarytą iš jo paties informacijos, ir todėl kieno nors IP pažeidimas gali būti suvokiamas kaip agresijos forma (pvz. įsibrovimas į duomenų bazę - *hacking*), nukreipta į asmens tapatybę (Floridi: 2005b).

Floridi pateikia populiarias IP teorijas ir kartu atskleidžia jų silpnąsias vietas, parodydamas kodėl reikia šiuolaikinei etinei teorijai reikia naujo požiūrio - ontologinės IP interpretacijos, kur pastaroji išsprendžia abiejų teorijų problemas (Floridi: 2005b, 19 -21)

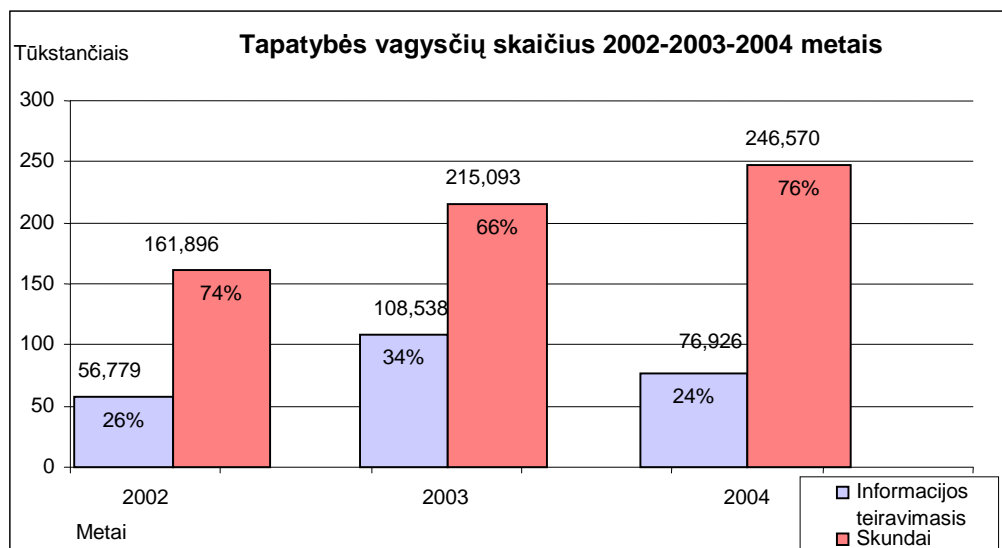
- 1. Redukcionistinė interpretacija.** Ji teigia, jog IP vertė priklauso nuo daugybės nepageidaujamų padarinių, kurie gali būti sukelti asmeninių (pvz. nelaimių, skurdo, etc.) ar socialinių (neteisingumo, nesąžiningumo) pažeidimų. IP yra naudingas, ta prasme, kad suteikia būtinas sąlygas patikimoms žmogiškoms interakcijoms, pvz. saugo žmogišką orumą arba suteikia politinę kontrolę ir balansą.

Silpnoji teorijos vieta – lieka neaišku, ar visuomenė, neturinti IP, galėtų būti geresnė visuomenė, su didesne piliečių gerove. Ginčijamasi, ar IP gynimas namuose negali būti gudravimas, bandymas paslėpti tamsiąją privatumo pusę: šeimyninę prievartą, aplaidumą ar blogą elgesį.

- 2. Interpretacija, paremta nuosavybės teisėmis.** Teorija teigia, kad IP turi būti gerbiamas dėl kiekvieno žmogaus turimų teisių į fizinį saugumą ir nuosavybę. Asmuo turi/valdo informaciją apie save per visą savo gyvybės raidos ciklą, nuo gimimo iki mirties.

Floridi išskiria tris silpnąsias šios teorijos vietas: 1) pasyvus privatumo pažeidimas (agitacija, nepageidautinos pašto žinutės (*junkmail*), asmuo garsiai kalbantis telefonu šalia mūsų); 2) IP problema tiek socialiai, fiziškai, tiek informaciškai viešojoje erdvėje (pvz. bet kas gali pamatyti, kokį laikraštį perkame, ką dėvime, geriame ar užsisakome, etc.); 3) metaforinis ir netikslus „informacijos turėjimo“ koncepto vartojimas, negalintis paaiškinti informacijos be-praradimų įgijimo ir jos vartojimo.

Šios dvi teorijos nėra nesuderinamos, tiesiog jos akcentuoja skirtingus IP aspektus. Pirmoji teorija yra labiau orientuota į konsekventinį privatumo saugojimo ar jo pažeidimo vertinimą, antroji – į privatumo sąvokos supratimą žmogaus teisių žodyno terminais. Jos abi privatumo pažeidimą lygina su neteisėtu įsiveržimu į asmeninės informacijos erdvę, ribų peržengimą, kur informacijos privatumas ir jos naudojimas turėtų būti visiškai kontroliuojamas tos informacijos savininko. Naujoje IP perspektyvoje kiekvienas asmuo yra konstituojamas jo informacijos ir turint tai omenyje, bet koks IP pažeidimas yra suvokiamas kaip tam tikra agresijos forma, nukreipta į asmens tapatybę. Tapatybės vogimas (*identity theft*) yra ypač aktuali nūdienos problema. Grafikas žemiau iliustruoja tapatybės vagysčių JAV skaičiaus dinamiką per pastaruosius metus:

3 grafikas. Tapatybės vagysčių skaičius 2002-2004 m. Šaltinis: Data Consumer Sentinel and Identity Theft Data Clearinghouse, National and State Trends in Fraud & Identity Theft, January – December 2004. Federal Trade Commission.

Panašios problemos pastaruosiu metu liečia ir Google privatumo politiką. EFF (*Electronic Frontier Foundation*) teisininkas Kevin Bankston pastebi, kad „tavo paieškos istorija atskleidžia tavo asociacijas, įsitikinimus, galbūt net ir medicininės problemas. *Dalykai, kuriuos tu „google‘ini“ nusako tave <...> duomenys, kurie yra to, kas vyksta tavo galvoje išsklotinė: ką tu perki, su kuo kalbi, apie ką kalbi“* (www.eff.org).

Floridi pateiktas teorijas neblogai iliustruoja sociologo **Gary Marx IP** „ribų - peržengimo modelis“ (Marx: 2005). Galima sakyti, jog šis - „**Some Conceptual Issues in the Study of Borders and Surveillance**“ tyrimas yra apibendrinantis keletą prieš tai atliktų Gary Marx tyrimų apie tradicinių ribų reikšmingumo sumažėjimą, veikiant skaitmeninėms technologijoms ir naujų ribų iškilimą, apie naująją informacijos amžiaus sekimo etiką.

Ribų klausimas, anot Marx, yra esminis bet kokios sistemos – fizinės, kultūrinės, socialinės ar psichologinės - ideologijai. Pačiame bendriausiame lygyje egzistuoja universalios ribų struktūros, nepaisant jų specifinio turinio, siekiančio apibrėžti bei apginti tiek individus, tiek grupes. Gyvenimo sąlygų, socialinės sąrangos, kultūrinių vertybių bei technologiniai pasikeitimai pertvarko ribas, sukurdami naujų ir senų ribų įvairias kombinacijas. Ribos gali plėstis ir generalizuotis, taip pat trauktis ir tapti labiau specializuotomis; jos gali būti labiau pralaidžios vieniems elementams ir mažiau kitiems. Atitinkamai nuo pasirinkto požiūrio ir analitinių komponentų, technologinis sekimas gali pasitarnauti išlaikydamas ar ištrindamas tam tikras ribas. Ribų koncepcija pasiūlo sistemingą perspektyvą svarstant šiuolaikines sekimo problemas.

Gary Marx savo tyrime iškelia hipotezę, jog egzistuoja kelios būsenos, kuomet individai jaučia, jog jų asmeninės ribos yra neteisingai peržengtos (sutrikdytas jų privatumas): 1) prigimtinio jausmo saugomos informacijos ribų peržengimas (pvz. slaptos kameros ar pasiklausymo įrenginių buvimas); 2) socialinės ribos, saugančios informaciją, pažeidimas (pvz. konfidencialumo pažeidimas); 3) laiko ir erdvės ribų, skiriančių tam tikrus individo gyvenimo periodų aspektus, pažeidimas (pvz. įvairių kompiuterinių duomenų derinimas ir naikinimas). Marx savo tyrime pateikia pavyzdžius, kaip dabartinių komunikacijų, sekimo ir susijusių technologijų vystymasis keičia fizines, geografines, erdvines, teises ir laiko ribas, tradiciškai apibrėžiančias savąjį aš, kūną, žmogų, darbą ir institucijas, bendruomenes, miestus, regionus ir valstybes kaip esybes. Ribų pasikeitimo supratimas, anot Marx, turėtų būti socialinio mokslo pagrindinis projektas.

Marx bene daugiausia aptaria asmeninių bei organizacinių ribų pasikeitimus. Aptardamas asmens ir asmeninės informacijos ribų pasikeitimus, Marx teigia, kad praeityje sienos, tamsa, atstumas, laikas ir odos spalva buvo tos ribos, saugojusios asmeninę informaciją ir padėjusios apibrėžti individą. Asmeninė informacija priklausė tik individui ir kitiems, jį pažinojusiems. Duomenys, įrašai apie individą buvo ribojami. Tačiau dabar,

esant tokiai daugybei būdų rinkti asmeninius duomenis bei plėsti duomenų bankus, kinta ir savęs paties apibrėžimas. Žmonės tampa ne tik savo pačių biografijų suma, bet ir socialinių grupių, turinčių potencialą pasielgti vienaip ar kitaip, dalimi. Individai, apibrėžiami kiekybiniu - priklausomai nuo duomenų kiekio – mastu. Tradicinės ribos dažnai užtverdavo informacijos apie individą laisvą priėjimą kitiems be paties individo sutikimo. Toks apribojimas padidindavo privačios informacijos vertę. Paties savęs ribos tarnavo kaip užtvvara nuo nepageidaujamų įtakų bei informacijos. Vystantis technologijoms asmuo yra vis mažiau ir mažiau apsaugotas nuo slaptų įsibrovimų ir manipuliacijų, ypač virtualioje erdvėje. Ribų peržengimas sulieja aiškia tradicinę ribą tarp žmogiško ir ne-žmogiško, tarp gyvo organizmo ir mašinos, tarp savęs ir kito, kūno ir proto, realybės ir haliucinacijų. Ribos yra dekonstruojamos (Robins: 2000, 81).

Skaitmeninės IKT ir sekimo technologijos (kartu su naujomis krizėmis, grėsmėmis ir galimybėmis) trina ribas ir pertvarko organizacines struktūras bei jų tikslus. Tam tikru atžvilgiu tampa vis sudėtingiau nubrėžti aiškias ribas, skiriančias centrą ir periferiją, kaimišką ir urbanistinį, nacionalinį nuo internacionalinio, taip pat privatų nuo viešo. Ribos nyksta ir tarp darbo bei namų.

Gary Marx svarstymų išvada – ribų nustatymo klausimas leidžia reflektuoti sekimo, komunikacijos, privatumo, atsakomybės ir socialinės kaitos klausimais. Mokslo ir technologijų žinios bei pasiekimai leidžia peržengti dar daugiau ribų, kurios atrodė neprieinamos ir nekintamos ankstesnėms kartoms. Tačiau panaikinus vienas ribas, neišvengiamai sukuriama naujos. Tai tarsi nepertraukiamas procesas.

Kadangi skaitmeninės IKT, interneto bei pasaulinio tinklo atsiradimas radikalčiai keičia informacinę aplinką, tarpusavio santykius ir pačius individus, būtų naivu galvoti, kad IP reikš tą patį, ką reikė industriniame Vakarų pasaulyje praėjusio amžiaus pabaigoje. Naujas Floridi pasiūlytas IP konceptas keičia aptartas IP teorijas bei pasiūlo sprendimą jų silpnoms vietoms. Ontologinė IP interpretacija IP apsaugą prilygina asmens identiteto apsaugai, ir laiko tai fundamentalia neatimama esybės teise. „Asmuo yra jo paties informacija“ (Floridi: 2005b, 23). Teisė į IP tiek aktyvų, tiek pasyvų, apsaugo ir informacinį identitetą. Naujoje IP perspektyvoje kiekvienas asmuo yra konstituojamas jo informacijos ir turint tai omenyje, bet koks IP pažeidimas yra suvokiamas kaip tam tikra agresijos forma, nukreipta į asmens tapatybę.

2.2. Anonimiškumas ir atsakomybė

Anonimiškumas – vienas iš būdų apsaugoti savo privatumą, išlikti nepasiekiamu, kai nenori būti pasiektas. 1993 metais „New Yorker“ žurnalas išspausdino garsiąją karikatūrą šuns, sėdinčio prie kompiuterio ir bendraujančio su kitu šunimi, bei manančio – „Internetė niekas nežino, kad tu esi šuo“. Tačiau tai yra tik pavojingas mitas. Anonimiškumas tradiciškai suprantamas kaip veikimas neatskleidžiant savo tikrojo vardo. Tapatybė čia yra „laisvės ir pasirinkimo reikalas“ (Robins: 2000, 77). Toks suvokimas perkeliamas į elektroninę erdvę, kur tam tikrų veiksmų atlikimas, komunikavimas ar įsitraukimas į transakcijas yra anoniminis. Dažniausiai virtualioje erdvėje sutinkami tokie anoniminių veiksmų atvejai:

- Anoniminis laiško siuntimas asmeniui ar naujienų grupei;
- Dalyvavimas „chato“ kambaryje, elektroniniame forume, žaidime;
- Pirkimas pasinaudojant skaitmenine transakcija;
- Tinklavietės lankymas neatskleidžiant savo tapatybės (Nissenbaum: 1999, 142).

Anonimiškumo problemos internete dažnai sprendžiamos tame pačiame kontekste kaip ir privatumo problemos, kadangi anonimiškumas gali perteikti panašią patirtį kaip ir privatumas. Pvz., jeigu kas nors naudojami internetu, norėdamas gauti medicininį ar psichologinį patarimą, ar aptarti tokias jautrias temas kaip AIDS, abortai, gėjų teisės, venerinės ligos, politinis nepritarimas, anonimiškumas gali suteikti panašų patikimumą, kokį suteikia privatumas. Anonimiškumas, kaip ir privatumas, virtualioje erdvėje padeda išsaugoti tokias žmogiškas vertybes kaip saugumas, psichinė sveikata, savirealizacija ir proto ramybė. Tačiau kaip praktika liudija, dauguma kenksmingų veiksmų atliekama būtent anonimiškai. Be aptartų teigiamų anonimiškumo pusių, tiek privatumu, tiek anonimiškumu virtualioje erdvėje yra pasinaudojama, nes jie palengvina nepageidaujamos kompiuterinės veiklos klestėjimą – pinigų plovimą, prekybą narkotikais, terorizmą ar silpnavalių verbavimą.

Tai reiškia, kad atpildo modelis, iš esmės galiojantis daiktiškoje realybėje, virtualioje erdvėje negali veikti pilnu mastu – anonimiškumas leidžia išvengti **atsakomybės**, jis sudaro sąlygas nebaudžiamam įsibrauti į kito asmens privatumą ir išvengti sankcijų – tiek moralinių, tiek juridinių. Nissenbaum straipsnyje „*Computing and Accountability*“ (1994) identifikuoja keturis „atsakomybės barjerus“, susijusius su dabartinėmis kompiuterinėmis

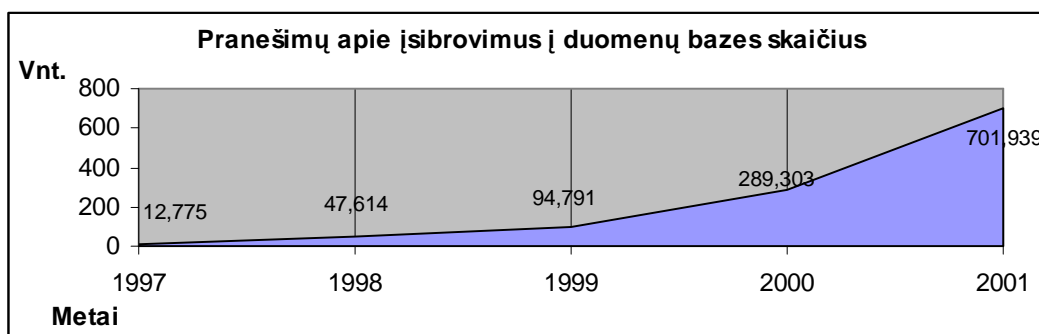
praktikom: 1) „daugybės rankų“ problema, kur didelė įvairovė individų ir institucijų gali būti įtrauktos kuriant ir modeliuojant kompiuterines sistemas; 2) atsainus vartotojų požiūris į taip vadinamas kompiuterinių programų klaidas (*bugs*), traktuojamas kaip neišvengiamas; 3) tendencija dėl daugybės klaidų ir problemų traktuoti kompiuterius kaip „atpirkimo ožius“; 4) noras turėti kompiuterinę programą neprisiimant už tai atsakomybės (Nissenbaum: 1994, 74). Bynum analizuodamas anonimiškumą ir etinę atsakomybę internete teigia, kad būtent anonimiškumas internete egzistuoja kaip dar vienas atsakomybės barjeras (Bynum: 1997). Kuomet asmuo naršo internete ir anonimiškai įsijungia į tam tikrą žalingą veiklą (pvz. tyčinis įsibrovimas į duomenų bazę, diskreditacija, daugybinis laiškų persiuntinėjimas, kompiuterinių virusų skleidimas, pramoninis šnipinėjimas, etc.), tokio asmens negalima laikyti atsakingu ir atskaitingu. Jo negalima kaltinti, pritaikyti jam egzistuojančių įstatymų, ar apsaugoti nuo pakartotinių veiksmų. Parastai tokių veiksmų atlikėjai nesuvokia daroma blogio. Atrodo, būtų galima ginčytis, kad anonimiškumą internete reiktų uždrausti, kad virtualioje erdvėje būtų visuomet atpažįstama tapatybė. Tačiau toks griežtas požiūris prieštarauja privatumui, kurį siekiama išsaugoti virtualioje erdvėje tiesiog ieškant informacijos, skaitant naujienas, apsiperkant, ieškant darbo ar diskutuojant „jautriomis“ temomis, kurių pavyzdys aptartas aukščiau.

Ypač geras anoniminės veiklos neprisiimant atsakomybės pavyzdys - kompiuteriniai nusikaltimai. Paprastai išskiriamos dvi tokių nusikaltimų rūšys: 1) kompiuteriai naudojami kaip priemonė nusikalstamai veiklai vykdyti (padirbti tapatybės dokumentus, reprodukuoti autorinę medžiagą, etc.); 2) kompiuteriai naudojami kaip tikslas ir kaip priemonė, bandant įsibrauti į duomenų bazines, vykdyti neautorizuotas pinigines transakcijas, vogti kreditinių kortelių numerius, etc. (Mukhtar: 2001). „*Computer Security Institute*“ duomenimis, 2001 metais 85% didžiųjų JAV korporacijų ir vyriausybinių institucijų surado kompiuterinių sistemų pažeidimus, 64% iš jų turėjo finansinių nuostolių. 95% šių korporacijų ir institucijų kentėjo nuo virusų. Kita žalinga veikla – neautorizuotas įsibrovimas į duomenų bazines - yra vykdoma hacker'ių ir cracker'ių. Paprastai hackeriai yra skirstomi į tokias kategorijas: 1) mėgėjai, bent kiek techniškai įgudę – vadinami piratai; 2) ieškotojai (*browsers*), turintys kuklias technines galimybes, galintys pažeisti autorines teises, bet ne pačius dokumentus; 3) ši grupė yra pati pavojingiausia – tai cracker'iai (kiber-nusikaltėliai), turintys dideles technines galimybes, galintys tiek kopijuoti dokumentus, tiek gadinti programas ir sistemas. „*IBM global security analysis laboratory*“ duomenimis, pasaulyje yra apie 100 tūkst.

Hackerių. 90% hacker'ių priklauso pirmai grupei, 9% priklauso antrajai, ir tik 1% sudaro cracker'iai. Web police duomenimis, 2001 metais hacker'ių buvo įvykdyta apie 5,700,000 įsibrovimų, iš kurių 12% patyrė nuostolius. 80% iš šių įsibrovimų buvo padaryta "vidinių" įsibrovėlių, 20% - iš išorės.

Išaugus interneto varotojų skaičiui pasaulyje, padaugėjo ir įsibrovimų į asmeninius kompiuterius ir duomenų bazines, kaip rodo *Computer Crime Research Center* atliktas tyrimas:

4 grafikas. Pranešimų apie įsibrovimų į duomenų bazines skaičiaus dinamika 1997-2001. Šaltinis: *Computer Crime Research Center*

1995 metais Mikael Berglund („*Usenet News and anon-penet.fi*”, *Master's thesis, in Swedish, DSV, Stockholm*) atliko tyrimą, kaip anonimiškumas yra naudojamas. Tyrime buvo remtasi visų viešai prieinamų švedų naujienų grupių serverių analize (*Usenet News server*). Berglund rinko atsitiktines žinutes, kurios buvo rašytos naudojant slapyvardį, ir perėję atitinkamą serverį anon.penet.fi. Berglund pateikė dažniausiai aptariamų temų klasifikaciją bei nurodė tai procentaliai:

Procentai	Anoniminių žinučių tipai
30,0 %	Diskusijos (dažniausiai pasitaikančios temos: seksas, pomėgiai, darbas, religija, politika, etika, programinę įrangą)
23,1 %	Skelbimai (temos: ieškantys seksualinių/romantiškų kontaktų, partnerių su ypatingais pomėgiais – dažniausiai tai būdavo vyrai)
16,5 %	Klausimai ir atsakymai (temos: kompiuterinės programinės įrangos problemos, seksas, medicina ir narkotikai)

13,2 %	Tekstai (temos: pornografiniai tekstai, apie 50% heteroseksualų ir tiek pat homoseksualų, juokavimai, kartais bjaurūs)
9,9 %	Bandomosios žinutės (buvo testuojama, ar anonimiškumo serveris veikia)
3,7 %	Vaizdai (dažniausiai erotinio/pronografinio pobūdžio)
0,4 %	Kompiuterinė programinė įranga
3,3 %	Neklasifikuojama

2 lentelė. Anonimiškumo tyrimas, remiantis švedų naujienų grupių serverio analize

Floridi, konstruodamas šiuolaikinę etinę teoriją bei ieškodamas atskaitos taškų, pasiūlo tokį informacinį modelį: asmuo, kaip moralinis veikėjas/agentas gali naudoti dalį informacijos (informacija kaip **ištekliai** - *resource*) tam, kad sukurtų kokią nors kitą informaciją (informacija kaip **produktas** – *product*), ir taip elgdamasis įtakotų informacinę aplinką – infosferą (informacija kaip **tikslas** – *target*) (Floridi: 2005a). Anot Floridi, agento moralinė atsakomybė linkusi būti tiesiogiai proporcinga informacijos mastui. Taigi šiuo atveju kalbant apie atsakomybę ir anonimiškumą, yra remiamasi informacijos kaip išteklių traktavimu. Kartais agentas apgalvotai pasirenka priėjimo prie informacijos ribojimą, norėdamas pasiekti morališkai pageidaujamų tikslų, kaip pvz. ginti savo anonimiškumą, padidinant teisingą elgesį ar vykdant nešališką vertinimą. Tačiau kėsintis į kieno nors IP ar konfidencialumą, jau bus traktuojamas kaip informacinė užduotis, kurios padariniai vienaip ar kitaip įtakoja informacinę aplinką.

Wallace taip pat pastebi, kad anonimiškumas iššaukia atsakomybės problemas. Anonimiškumas visuomet susijęs su tam tikru rizikos laipsniu, net kai pirminis tikslas yra apsaugoti anonimiškus asmenis nuo kitų atliekamų žalingų veiksmų, ar skatinti pozityviai vertinamą veiklą. Wallace anonimiškumą apibrėžia kaip „asmens bruožų socialinėje santvarkoje nekoordinavimą ir negalėjimą koordinuoti (*noncoordination and noncoordinatability*), t.y. per socialinius santykius ir lokacijas bei juose pačiuose... Kiekvienas žmogus yra tarpusavyje susijusių bruožų kombinacija; kiekvienas bruožas yra santykių grandinėje pozicija, ar atitinkamai asmens išdėstymas tam tikroje tvarkoje. Kiekvienas žmogus yra bruožų kombinacija, yra išdėstytas daugybėje tvarkų (Wallace: 1999, 29).

Toliau vystant Wallace idėją, kad anonimiškumas aprašo asmens tapatybės bruožų ryšį ir galimybę kitam asmeniui tuos bruožus išskirti bei susieti į vientisą modelį, galima

pažvelgti į sociologo **Gary Marx tyrimą - „Identity and Anonymity: Some Conceptual Distinctions and Issues for Research”** (2001), kuriame jis kalba apie pagrindines tapatybės atpažinimo formas, kurios atitinka Wallace aptartus tapatybės bruožus.

Tapatybės atpažinimas, anot Marx, yra IP aspektas (Marx: 1999), turintis daugybę komponentų, ir galintis būti laipsniuojamas. Išskiriamos 7 tapatybės atpažinimo rūšys:

1. Teisinis vardas. Vardas paprastai nurodo biologinius ir socialinius ryšius ir gali pasitarnauti kaip raktas į daugybę informacijos. Šiame identifikacijos etape paprastai ieškoma atsakymo į klausimą „**kas tu esi?**“. Tik pirmojo vardo vartojimas nurodo į dalinį anonimiškumą.
2. Identifikacija pagal asmens adresą (lokatyvumas). Nurodo į asmens buvimo vietą ir pasiekiamumą tiek realioje, tiek virtualioje erdvėje (pagal telefono numerį, paprastą adresą ar e-pašto adresą, sąskaitos numerį, etc.). Čia ieškoma atsakymo į klausimą „**kur?**“. Tarkim pabėgėlių tapatybė yra žinoma, tačiau nėra žinoma kur juos galima pasiekti.
3. Pseudonimai, kurie gali turėti ryšių su teisiniu vardu ir/ar lokatyvumu, kitaip tariant – pseudo-anonimiškumo forma. Raidžių, numerių ir kitų simbolių pagalba saugoma tikroji asmens tapatybė ir buvimo vieta. Pseudonimai vartojami tikrinant anonimines banko sąskaitas, dalyvaujant pokalbiuose virtualioje erdvėje ar balsuojant, etc.
4. Pseudonimai, kurie neturi sąsajų su kitomis tapatybės žinojimo formomis, tai „tikro“ anonimiškumo ekvivalentas (išskyrus tai, kad pasirinkti vardai gali nurodyti į tam tikrus „tikros“ tapatybės aspektus, pvz. kaip slaptieji agentai pasirenka vardus panašius į tikruosius). Pvz. žmonės testuojami dėl AIDS sužymimi tik numeriais, taip niekad ir nesužinojus jo tikros tapatybės.
5. Žinojimo modelis. Asmens tapatybė atpažįstama iš savitų jo pasirodymų ar elgesio formų, paprastai ne vienkartinių, nepaisant jo faktinės tapatybės ar lokatyvumo. Virtualioje erdvėje asmuo atpažįstamas pagal jo pasisakymų turinį, toną ir komunikacijos stilių.
6. Socialinis kategorizavimas. Daugybė identifikacijos būtų yra socialiniai, ir neišskiria individo iš kitų – lytis, etniškumas, religija, amžius, klasė, išsilavinimas, seksualinė orientacija, lingvistinės ypatybės, organizacinė priklausomybė, sveikata, įsidarbinimas, laisvalaikis, etc. Paprasčiausiai buvimas kartu tam tikroje vietoje tam tikru laiku asocijuojasi su tam tikra žmonių grupe, nurodančia į asmens tapatybę.

7. Tinkamumo, ne-tinkamumo simboliai. Identifikacija čia siejama su žiniomis (slaptažodžiai, kodai), artefaktais (bilietai, ženkleliai, tatuiruotės, uniformos) ar gebėjimais (tarkim mokėjimas plaukti), priklijuojančiais asmeniui tam tikrą etiketę ir nurodančiais į asmens tam tikrą tinkamumą ar ne-tinkamumą.

Nagrinėdamas tapatybės ir anonimiškumo atskleidimo ar slėpimo socialinius kontekstus, Marx pateikia visiško ar dalinio anonimiškumo palaikymo bei priešingybės - atpažįstamumo palaikymo - pagrindines priežastis. Bendra tokių jo nagrinėjimų išvada būtų ta, kad vertybių konfliktai ir konfliktuojantys poreikiai (kaip pvz. laisvė ir tvarka, atsakomybė ir privatumas, bendruomenė ir individualizmas, žodžio laisvė ir teisė nebūti pažemintu, sąžiningumas komunikuojant ir diplomatija, kūryba, eksperimentavimas prieš išnaudojimą, teisė žinoti ir teisė kontroliuoti asmeninę informaciją, troškimas būti pastebėtu ir noras pabūti vienam (Marx: 1999)) bei jų pasekmės apsunkina priėjimą prie nuoseklios ir visaapimančios pozicijos, praplečiančios ar apribojančios jau aptartas tapatybių rūšis ir jas sąlygojančias aplinkybes. Marx teigia, kad šiomis spartaus technologinio kismo sąlygomis ir etinių aspektų, liečiančių anonimiškumą neapibrėžtumo, „geriausia ko mes galime tikėtis - tai surasti kompasą, bet ne žemėlapi, ir judančią pusiausvyrą nei aiškų atskaitos tašką“ (Marx: 2001).

Daugeliu aptartų atvejų, anonimiškumo vertė slypi ne gebėjime būti neįvardintam, bet galimybėje veikti, dalyvauti, tuo pačiu išliekant nepasiekiamu (Nissenbaum: 1999, 142). Tai reiškia, kad niekas neateis ir nepasibels į tavo duris, reikalaudamas pasiaiškinimų, atsiprašymų, atsakomybės, nuobaudų ar mokėjimų. Kompiuterizuotame pasaulyje Nissenbaum (atrodo sutikdamas su Floridi koncepcija, kad „asmuo yra jo paties informacija“) teigia, kad prieiti prie žmogaus galime bitų ar informacijos bitų konsteliacijų pagalba, o tai reiškia – anonimiškumo saugojimas šiandien prilygsta daugiau nei tiksliai vardo slėpimui. Tai reiškia informacijos ar informacijos konsteliacijos slėpimui apie individą. Kai galvojame apie individo anonimiškumo apsaugojimą, turime galvoti ne tik kaip asmuo gali apsisaugoti nuo vardo atskleidimo, bet ir informacijos bitų atskleidimo, kas įgalintų priėjimą prie jo. Dabartiniame informacijos amžiuje, kur žinių ir informacijos technologijos yra ypatingai efektyvios pasiekti, perprasti ir identifikuoti, anonimiškumo problema turi būti iš esmės peržiūrėta, kad būtų išvengta žalingos veiklos, neprisiimant atsakomybės.

3. INTERNETAS IR GLOBALINĖS ETIKOS GALIMYBĖ: KRYSZYNA GORNIAK KOCYKOWSKA

Skaitmeninių technologijų revoliucinė prigimtis ir globalus charakteris šiandien jau nepaneigiami. Akivaizdu, kad skaitmeninės technologijos kuria naują gyvenimo stilių, naujus žmonių elgesio standartus, naujas vertybes (Gorniak: 2001). Globalūs kompiuteriniai tinklai - internetas ir ypač pasaulinis tinklas – generuoja virtualią realybę ir joje sujungia žmones iš viso pasaulio. Kaip savo darbe „Kompiuterinė revoliucija ir globalinės etikos problema“ (1996) pastebi Krystyna Gorniak-Kocikowska, pirmą kartą istorijoje, pastangos sukurti abipusiai suderintus elgesio standartus, ir pastangos pateikti ir apginti žmogiškas vertybes, jau realizuojamos ne lokaliame, bet globaliame kontekste. Pirmą kartą žemės istorijoje etika ir vertybės transformuojamos, apie jas diskutuojama tam tikro geografinio regiono, religijos ar kultūros neapribotame kontekste. Kalbama apie globalinės etikos galimybę interneto sukurtoje virtualioje realybėje. Tai taip pat ir vienas svarbiausių socialinio žmonijos vystymosi etapų.

Pokyčiai, kuriuos skatina skaitmeninės kompiuterinės technologijos ir interneto atsiradimas yra revoliuciniai ir dualistiniai savo prigimtimi – tuo pat metu yra ir kuriantys ir destruktivūs (Gorniak: 2001). Pats revoliucinis procesas yra labai greitas, o tai reiškia, kad yra labai mažai arba beveik nėra laiko refleksijai apie tą procesą kol jis progresuoja. Kompiuterinių technologijų ir interneto revoliucija, be abejonės, yra naudinga žmonėms, bet tuo pačiu skatina tradicinių kultūrų ir jų vertybių destrukciją. Gorniak klausia, kaip tradicinės etinės vertybės ras savo vietą globalioje skaitmeninių kompiuterinių technologijų ir interneto kultūroje. Ar šios klasikinių etinių teorijų tiek amžių propaguotos vertybės suderinamos, ar jos konfliktuoja su nauja skaitmeninės kultūros globalia etika? Anot Gorniak, globalizacijos procesas progresuos viena iš šių kryptių:

1. Globalizacija gali būti tradicinių kultūrų atrankos, priklausymo, skatinimo, derinimo procesas su „naujais ateinančiais“ kultūra. Šiuo atveju visas pasaulis bus įtrauktas ir prisidės prie globalios etikos kūrimo.

2. Globalizacija gali įgauti priešišką ir nepatikimą lokalių kultūrų ir jų vertybių destrukcijos formą, užleidžiant vietą naujai skaitmeninei civilizacijai.

Nors Gorniak labiau pritaria pirmajam globalizacijos progreso keliui nei antrajam, panašu, kad realiai progresas vyks antruoju, Floridi aptartu keliu.

Laikydamosi **revoliucinio** požiūrio, Groniak teigia, jog skaitmeninės technologijos ir internetas „sukelia daugybę naujų situacijų ir daugybę naujų problemų, kurių didžioji dalis yra etinės savo prigimtimi“ (Gorniak: 1996, 180), todėl patenkame į konceptualinį vakuumą ir atsiranda konceptualinės painiavos. Matėme daugybę bandymų išspręsti tas problemas taikant egzistuojančias etines taisykles ir modelius, t.y. tam tikrą klasikinę metodologiją. Tačiau ši procedūra daugeliu atvejų nėra sėkminga, ir dar turint omenyje, kad problemų skaičius ir sudėtingumas tik didėja. Atsiranda poreikis sukurti ir plėtoti naujos KE konceptualinį pamatą, paraleliai nubrėžti ribas, kuriose gali įvykti praktiniai veiksmai, redukuojant nenumatytų skaitmeninių kompiuterinių technologijų taikymo padarinių tikimybę. Gorniak išsako savo požiūrį, jog pagrindinės Apšvietos amžiaus etikos figūros – Benthamas ir Kantas – sukūrė savo monumentalias etines sistemas kaip atsaką į tuo metu pasaulį keitusią industrinę revoliuciją ir spausdinimo atsiradimą. Jų etikos rėmėsi žmogaus, kaip nepriklausomo individo, sąvoka, galinčio turėti savo nuomonę ir daryti racionalius sprendimus, laisvai sudarančio „socialinį kontraktą“. Nepaisant jų pretenzijų į universalizmą, tiek Kanto, tiek Benthamo teorijose individo sąvokos remiasi Apšvietos suformuota europinio žmogaus koncepcija ir vakarietiška religijos (šiuo atveju krikščionybės) įtakota vertybių sistema. Tai, anot Gorniak, nurodo į moralinio įstatymo lokalumą, kuris skatina moralinį reliatyvizmą.

Anot W. H. Shaw, „**etinis reliatyvizmas** – tai teorija, kurioje tai, kas teisinga, yra apspręsta tam tikros kultūros ar visuomenės“ (Shaw: 1999, 8). O tam tikros kultūros ar visuomenės moralumas yra apspręstas atitinkamos religijos, kuria visuomenė tiki, principų. Taigi moraliniams reliatyvistams nėra absoliutaus etinio standarto, nepriklausomo nuo tam tikro visuomenės konteksto. Nėra gėrio ar blogio kriterijų, išskyrus tuos, kurie galioja atitinkamoje kultūroje. Laikydami etinio reliatyvizmo pozicijų, neturime teisės kritikuoti tam tikros bendruomenės veiksmų, jeigu jie atitinka pačios visuomenės standartus. Galime tik kritikuoti asmenis, nesilaikančius tam tikros bendruomenės moralinių standartų, bet paties moralinio kodekso negalime kritikuoti. Moralinio įstatymo lokalumas - tai sena etikos problema. Gorniak tiki, kad internete ji taps natūraliai išspręsta, nes formuojasi virtualios globalios bendruomenės, taigi ir etinis kodeksas (plačia - moralinės tvarkos prasme) tampa globaliniu. Tačiau tas virtualios bendruomenės „globalumas“ – labai santykinis. Tai

globalumas geografinė prasme, iš čia nyksta kultūriniai - nacionaliniai uždaramai, t.y. pasikeičia kriterijai, pagal kuriuos žmonės buriasi į bendruomenes. Bet jie tikrai buriasi ir naujosios bendruomenės lygiai taip pat skiriasi tarpusavyje pagal supratimą to, kas dera ir kas ne.

Kadangi kuriasi globalios virtualios bendruomenės, atsiranda būtinybė aptarti jų **erdvės sociologinę konsteliaciją**. Kibernetinė info erdvė gali būti aprašyta remiantis geografinėmis realaus pasaulio sąvokomis (Tsou: 1995). Kibererdvė turi unikalią savo koordinačių sistemą ir kiekviena tos erdvės lokacija turi savo prasmę. Kelių išsidėstymas virtualioje erdvėje įtakoja duomenų ir informacijos judėjimą. Realaus pasaulio regionus virtualioje erdvėje atitinka vietiniai tinklai ar serveriai, atliekantys panašias funkcijas. Vartotojų elgesys ir patirtys yra labai įvairios. Nesvarbu kuriame aplinkos lygyje – fiziniame (veiksmų-transformacijos), pažinimo (žinių-transcendencijos) ar suvokimo (patirties-imanencijos) - vartotojai veikia, yra dar daugybė interaktyvių procesų tarp žmonių ir kibernetinės erdvės. Virtuali erdvė radikaliai keičia žmonių gyvenimus. Tuo pačiu metu vartotojų elgesys keičia virtualios erdvės formas, taip kaip žmonės keičia natūralią aplinką. Taip kaip žmonės teršia žemę, virtualios erdvės vartotojai gali ne tik ją teršti bet ir naikinti. Virtualioje erdvėje itin svarbu efektyviai tvarkyti ir saugoti informacijos išteklius bei laikytis etinių normų. Vedant dar vieną paralelę su realiu gyvenimu, verta paminėti, kad interneto ir pasaulinio tinklo tyrinėtojai netgi sukūrė visą kiber-erdvės atlasą, kurį susistemino Martin Dodge ir Rob Kitchin (Dodge, Kitchin: 2001). Čia nagrinėjama ir vizualizuojama virtuali erdvė, kuriami virtualios erdvės geografiniai žemėlapiai, kabelių ir satelitų infrastruktūros, topologiniai, informacinės erdvės ir informacinių peizažų žemėlapiai, interneto tiekėjų ir tinklaviečių, interneto naršymo, virtualių bendruomenių žemėlapiai, ir netgi tinklo oro srovių žemėlapiai².

Tai, kad virtualioms bendruomenėms būdinga sava moralinė tvarka, taigi – savas „lokalumas“ (ne geografinė prasme), gerai pademonstruoja 1995 metais John Suler'io atliktas **virtualios bendruomenės „Palace“ (liet. Rūma) tyrimas** „Gyvenimas Palace“ (*„Life at the Palace“*). „Palace“ – tai bendruomenė, sukurta 1995 metais Jim'o Bumgardner'io ir išsivysčiusi daugialypės terpės (vaizdinės, erdvinės ir garsinės) pokalbių aplinkoje. „Palace“ - viena iš originalių programų, kurioje vartotojai gali nusipirkti „klientą“ arba „serverį“, tai reiškia, kad vartotojai gali lankyti kitų žmonių „Palace“ vietas ar kurti

---

² žemėlapių pavyzdžius žiūrėti priede Nr. 2.

savašias. Nepraėjus nei keletui metų nuo „Palace“ sukūrimo, internete buvo sukurta šimtai „Palace“, skirtingų savo techniniu ir meniniu išprusimu bei grafinėmis temomis (pvz. Futuristinis kibermiestas, vaiduoklių lankomas namas, Japonija, Kelionė žvaigždėmis, etc). Bet kuri „Palace“ vieta susideda iš daugybės sujungtų kambarių, kuriais vartotojai laisvai keliauja. Unikali „Palace“ ypatybė ta, kad vartotojai turi galimybę susikurti save reprezentuojančias ikonas – „avatarus“, ir tokiu būdu persikūnyti. Vartotojai komunikuoja tarpusavy rašydami vienas kitam žinutes, kurios atsiranda ekrane balionėlio viduje, panašiai kaip komiksuose. Avatarai skleidžia iš anksto įrašytus garsus ir juda ekrane.

Tai neturinti nustatytų ribų ir kito aiškaus tikslo aplinka, išskyrus individų socializaciją ir daugybei vartotojų - tapatybės keitimo eksperimentavimą virtualioje erdvėje.

Suler pagrindiniai bendruomenės tyrimo metodai – 1) lauko tyrimas (kuriuos, paradoksaliai, jis atliko namuose prie kompiuterio ekrano); 2) apklausa e-paštu; 3) įvairių „Palace“ susirašinėjimų tyrimas; 4) dalyvio stebėjimas. Buvo bandoma ištirti bendruomenę integruojant visų įmanomų „Palace“ aspektų duomenis: vizualinių „Palace“ ypatybių psichologinę įtaką, individualią „Palace“ patirtį, tarpasmeninę ir grupių dinamiką, normas ir nukrypimus, žalingus įpročius ir istorines pakopas. Tačiau kaip pats tyrinėtojas sako, efektyviausias „Palace“ tyrimo būdas buvo tapti vienu iš bendruomenės narių.

Per kelerius metus nuo susikūrimo, „Palace“ nuo mažos intymios bendruomenės išsivystė tarsi į visą civilizaciją, pakartodama visus vystymosi etapus ir sudėtingas dalis. Atsirado uždaros grupės, organizacijos, klasių ir biurokratinės sistemos, o kartu ir sudėtingos taisyklės, reglamentai bei socialinės ir etinės normos. Įsiliiepsnodavo tarpgrupiniai konfliktai. Naujos „Palace“ vietos būdavo kolonizuojamos atitinkamos kultūros. Pagrindinė visų šių pakitimų priežastis buvo poreikis susikurti tapatybę, taip pat valdžios ir veiksmingumo bei priklausymo tam tikrai grupei jausmą.

Kaip ir bet kurioje besiplečiančioje besurbanizuojančioje realaus pasaulio populiacijoje, augančioje „Palace“ bendruomenėje prasidėjo nusikaltimai ir įvairaus lygio nukrypimai (deviacijos). Bene didžiausia bendruomenės problema buvo gaujų atsiradimas, kurios verbaliai niekino kitus vartotojus ar net bandydavo sunaikinti serverį. Pasireiškė ir dar viena unikali ir tik virtualiai erdvei būdinga problema – „avatarų“ vogimas ir jų naudojimas, tolygus asmenybės pagrobimui ar nuasmeninimui. Pagrobiamas vartotojo vardas ir tokiu būdu gadinama jo reputacija. Įdomu kaip tai kontroliuojama virtualioje „Palace“ bendruomenėje? Seniausi bendruomenės nariai turi teisę tapti programų

vadovais, šeimininkais, tai reiškia atlikti daugybę pareigų – techninio konsultanto, įstatymų leidėjo ir teisėjo, policininko ir netgi psichoterapeuto. Bendruomenėje jie turi „burtininko“ (*wizard*) vardą. Būtent jie sprendžia kaip pasielgti su pažeidėjais. Suler pastebi dar vieną įdomų faktą apie anonimiškumą internete. Anonimiškumas virtualioje erdvėje turi tendenciją veikti kaip varžymų nebuvimas. Žmonės tampa aktyvesni, jie regresuoja, dažniau atskleidžia savo seksualines pažiūras ir norus bei išreiškia agresiją. Tačiau visgi retai kas nori būti visiškai anonimišku, nematomu, be jokio vardo ir tapatybės. Kiekvienas nori išreikšti tam tikrą savo asmenybės pusę. Internetas suteikia galimybę paslėpti tam tikrus tapatybės bruožus, labiau išreiškiant kitus. Atviras seksualumo ar agresyvumo demonstravimas virtualybėje slepia šią jų pusę realiame pasaulyje.

„Palace“ bendruomenės infrastruktūra nėra vien tik pokalbių tarp „avatarų“ programa. Yra daugybė kitų internetinių šaltinių ir komunikacijos būdų, praturtinančių socialinį „Palace“ gyvenimą: 1) begalė internetinių puslapių, kuriuose tarsi bibliotekose patalpinta techninė ir socialinė „Palace“ gyvenimo informacija; 2) adresų sąrašai, kuriuose nurodomos grupių diskusijos apie „Palace“; 3) e-paštas, leidžiantis privačius pokalbius tarp porų, ir veikiantis kaip sudėtingas komunikacinis tinklas, kaip pagrindinė „Palace“ atrama; 4) telefonų kontaktai ir galiausiai 5) grupių susitikimai realiame gyvenime ar bendruomenės pobūviai, vykstantys kas mėnesį įvairiose JAV valstijose.

Apibendrinant galima būtų pasakyti, kad „Palace“ – gana sudėtinga socialinė ir techninė aplinka, kurioje gali būti patenkinti visi Maslovo piramidę atitinkantys poreikiai, išskyrus nebent savirealizacijos. Esi dematerializuotas fizinio kūno (Frohmann: 2000, 430) ir fizinės geografinės erdvės, tačiau bitų pagalba gali susikurti tapatybę ir patekti į įsivaizduojamą pasaulį. Geriausiu atveju, dalyvavimas bendruomenės gyvenime gali veikti terapeutiškai, kaip realaus gyvenimo papildymas ir praturtinimas. Priešingu atveju tokia bendruomenė tampa realaus gyvenimo pakaitalu.

Taigi, aprašytas Palace bendruomenės su savu moraliniu kodeksu tyrimas, veikia kaip kontraargumentas, kad jokia globali etika, nors ir buvo bandyta šitai teigti, čia nesusiformuoja.

4. STANDARTINĖS VS NESTANDARTINĖS ETIKOS TEORIJOS.

Standartinės (klasikinio tipo) etinės teorijos, naujos metodologijos autoriaus – Floridi – akimis, yra nepakankamos ir ribotos. Pasikeitęs pasaulis reikalauja kitokio požiūrio. Floridi ir Sanders savo darbuose teigia, kad pasikeitė „veikiantieji asmenys“ – taigi reikia ir naujos etikos. Dirbtinio blogio atsiradimas paskatina tokias diskusijas. Floridi jau nebetenkina klasikinių teorijų siūlyti modeliai ir atsakymai į atsirandančias interneto ir virtualios erdvės keliamas problemas, todėl jis modeliuoja etikos ateitį – infoetiką. Tačiau visgi Floridi dar negalime laikyti sukūrus naują patenkinamą koncepciją, nors problemas, sunkumų zonas jis užčiuopia bei formuluoja gerai.

4.1. Klasikinės tradicijos etinių teorijų ribos: *agentocentrizmas*

Kiekvienas moralinis veiksmas turi binarinio santykio loginę struktūrą – **agentas** (A) (*Agent*) ir **pacientas** (P) (*Patient*) (Floridi: 2001b, 352). Tai yra bet kokio etinio diskurso, bet kokių filosofinių kontroversijų pagrindas. Norint surasti IE vietą tarp kitų etinių teorijų bei nustatyti kaip IE, kaip nestandartinė etinė teorija, interpretuoja A ir P santykį ir kokius etinius metodus bando taikyti, pirmiausia reikia apžvelgti kaip pagrindinės etinės teorijos (makroetika) interpretuoja A ir P santykį ir kokiais metodais (modeliais, principais) jos remiasi.

Etikos metodai – tai racionalios procedūros, kurios įgalina mus nuspręsti, ką mes turėtume daryti savo valia (arba, kaip veikti mums yra teisinga) tam tikroje situacijoje. Vystant bet kurį etinį metodą, svarbu nuspręsti, ar tam tikri veiksmai iš esmės yra geri, ar tie veiksmai yra tik priemonės pasiekti besąlyginį gėrį; ar yra patikimas kelias nuspręsti, kurie poelgiai yra geriausi tam tikroje situacijoje, ir koks yra Aukščiausias Gėris, kurio siekiama tam tikrais veiksmais.

Pati seniausia etinė teorija – **dorybių etika** (plačiausiai pristatyta ir išvystyta Aristotelio ir Platono darbuose, netikėtai atgijusi XX a. 6-tame dešimtmetyje), kartu ir visa graikų filosofija savo dėmesį sutelkia ties individo, atliekančio tam tikrą veiksmą, vystymusi bei moraline prigimtimi. Floridi dorybių etiką įvardija kaip „subjektyvią“, į agentą orientuotą (*agent-oriented*) etiką. Ji esanti giliai įsišaknijusi graikų filosofijos istoriniuose rėmuose,

antropocentrinė ir individualistinė. Išėities pozicija, kurią dorybių etika suponuoja – visiškai nekontroversiška: individas siekia gyventi gerą gyvenimą tapdamas kuo geriausiu asmeniu. Tokie klausimai, kaip – „koku individū turiu būti?“, „kokį gyvenimą turiu gyventi?“, „kokias dorybes turiu ugdyti ir kokių ydų vengti?“ nurodo į konstruktyvistinį dorybių etikos modelį (Floridi: 2003). Kadangi apskritai moralės filosofija ir vyraujantys metodai labiau gilinasi į praktines problemas ir bando jas spręsti, dorybių etikos metodai susilaukia kritikos dėl savo neveiknumo ir subjektyvumo. Gal todėl jie negali pasiūlyti dorybių etikos globalėjančiam pasauliui apskritai ir ypač informacijos visuomenei? Neteisingai taikomi dorybių etikos metodai skatina etinį individualizmą – individas rūpinasi tik savi-konstrukcija.

Kitos svarbios makroetikos teorijos – **utilitarizmas arba konsekvencizmas** (kai normatyvinės savybės priklauso tik nuo pasekmių), **kontraktyvizmas** (požiūris, kad moralumas susideda iš principų, kurie veikia kaip tarpininkai laisvų ir lygių, paremtų abipuse pagarba, asmenų – socialinio kontrakto dalyvių -- santykiuose) ir **deontologizmas** (etinė pozicija, teigianti, kad teisingas poelgis yra tas, kai elgiesi nepaisydamas pasekmių, vien pagal pareigą), priešingai nei dorybių etika, orientuojasi į agento atliekamus veiksmus bei jų moralinę prigimtį ir vertę. Visos šios etinės teorijos yra bendruomeniškos savo prigimtimi. Kartu jos yra sąryšinės ir orientuotos į veiksmą (*Action-oriented*). Tačiau žmogiškų veiksmų moralinę vertę jos vertina gana skirtingai: konsekvencizmas ir kontraktyvizmas veiksmus vertina „*a posteriori*, atsižvelgdami į globalinę ir asmeninę gerovę“. Deontologizmas žmogiškų veiksmų moralinę vertę nustato „*a priori*, atsižvelgdamas į visuotinius etinius principus ir individo pareigos jausmą“ (Floridi: 1998, 42). Visgi esminis jų analizių tikslas išlieka nepakitęs – objektai, kuriuos įtakoja agentas yra antrinės reikšmės. Šios teorijos analizuoja veiksmo ir pasirinkimo prigimtį, suvokiamą kaip perėjimą nuo žmogiško susidomėjimo prie moralinių vertybių.

Floridi kalba apie tam tikrą perspektyvos pasikeitimą, žvelgiant nuo dorybių etikos iki pastarųjų teorijų atsiradimo: pereinama nuo visiškai į agentą orientuoto (*Agent-oriented*) prie į interakciją orientuoto veiksmo (*Interaction-oriented*).

Pastarąsias į agentą orientuotas, intra-subjektyvias ir į veiksmą orientuotas, inter-subjektyvias, neišvengiamai antropocentrisnes teorijas galima vadinti **standartinėmis**, arba klasikinėmis etinėmis teorijomis. Lyginant su įprastu etiniu modeliu „**agentas-veiksmas-pacientas**“ (Floridi, Sanders: 2001a, 59), standartinės etikos visiškai nesidomi trečiuoju

moralinio santykio elementu – pacientu, o agentą transformuoja į potencialų veiksmo pacientą (gavėją). Štai čia ir prieinamos klasikinių agentocentrinių etinių teorijų ribos.

4.2 Nestandartinės etinės teorijos: Floridi ontocentrinės žiūros reikalavimas

Visgi filosofinis dėmesys galiausiai nukrypsta ne į agentą-orientuotus ir antropocentriškus moralinius dalykus. Čia dėmesio centre atsiduria pacientas, t.y. veiksmo gavėjas (atsiranda į pacientą-orientuota etika), kuris gali būti ne tik žmogus, bet ir bet kokia gyvenimo forma. Atsiranda medicininė etika, bioetika, aplinkos etika, žemės etika, kurios priskiriamos prie **nestandartinių** etinių teorijų. Pastaroji etika paciento sąvoką išplečia iki bet kokio aplinkos komponento, taip priartėdama prie į objektą-orientuoto (*Object-oriented*) etinio požiūrio, kurio taip pat laikosi IE (Floridi: 1998, 45).

Floridi kalba apie dirbtinio blogio atsiradimą, kas yra visiškai nauja, ir jau aptartas tokias moralines problemas kaip privatumas ir konfidencialumas, atsakomybė ir anonimiškumas bando spręsti naujos teorijos, kurią jis mano konstruojąs, pagalba. Blogis, kaip kita gėrio pusė, yra esminė bet kokios aksiologijos (mokslas apie žmogiškas vertybes) sąvoka. Klasikinėse etikos teorijose, priklausomai nuo žmogiško ir ne-žmogiško “agentavimo”, paprastai yra išskiriamos dvi blogio rūšys – Natūralus blogis (*Natural Evil* - naudosome lietuviškus sutrumpinimus - NB) ir Moralinis blogis (*Moral Evil* – MB). Atsiradus nestandartinėms etinėms teorijoms, imta kalbėti apie naują blogio rūšį – Dirbtinį blogį (*Artificial Evil* – DB).

Įsivyravęs standartinis požiūris teigia, kad MB yra žmogiško dalyvavimo moraliniame veiksme produktas. MB implikuoja autonomiją ir atsakomybę, atitinkamą laipsnį informacijos, laisvės ir intencionalumo (Floridi, Sanders: 2001a, 60). MB padarinys – tokie fenomenai kaip karas, kankinimai ir psichologinis teroras. Tuo tarpu NB moraliniame veiksme nereikalauja žmogiško dalyvavimo. Dažniausiai NB turi negatyvų atspalvį, kaip ir kiekvienas blogis, atsirandantis be žmogiškos intervencijos, t.y. prevencijos, blogio sumažinimo ar kontrolės [ibid.]. NB padariniai – visos stichinės nelaimės, tokios kaip žemės drebėjimai, potvyniai, ligos ir badas. Tačiau, kaip teigia L. Floridi, ši klasikinė distinkcija MB vs. NB, nors ir pakankamai intuityvi, gali būti klaidinanti. Žmonės kartais gali elgtis kaip natūralūs agentai (*Natural Agents*), pvz. nežino, kad platina pavojingas ligas, o

NB gali būti tik moralinio blogio priemonės, pvz. esant moraliai smerktinam aplaidumui. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad blogis yra taip supaprastinamas, lyg jis būtų koks nors simbolis (*token*), kurį komunikuojamos žinutės (*Message*) pagalba A perduoda P; A perduodamos žinutės negatyvią būseną sukelia tik sąveikaudamos su P metodais (Floridi, Sanders: 2001a, 61). Kadangi blogis pasaulyje taip plačiai paplitęs, bet koks argumentas, siekiantis supaprastinti blogį ar jį visai neigti (nesubstancialistinė pozicija), yra pasmerktas būti atmestu kaip sofistika. Nes blogis egzistuoja ne savaime, bet kaip žalingų veiksmų ir kenksmingų objektų padarinys.

Mokslo ir skaitmeninių IKT vystymasis, interneto bei pasaulinio tinklo atsiradimas bei jų galimybės numatyti įvykius, turėjo didelę įtaką požiūriui apie NB. Anot Floridi, aiškus ženklas, jog pasaulis pasikeitė – žmogiški sprendimai traktuojami kaip NB netgi tada, kai tai yra anapus mokslinių ir technologinių šių laikų galimybių. Įvykus bet kokiam natūralaus blogio pasireiškimui, pirmoji mintis yra patikrinti, ar nebuvo kas nors atsakingas už tai, kas galėjo inicijuoti blogą veiksmą ar apsaugoti nuo blogio padarinių. Taigi galima teigti, kad aukštosios technologijos (*hi-tech*) bei IKT, nuolat didindamos žmogaus viršenybę gamtai, transformuoja NB į MB, tuo pačiu sukurdamos naują blogio formą – dirbtinį blogį (*Artificial Evil* – DB). NB visuomet gali virsti MB, tačiau ne atvirkščiai.

Floridi, aiškindamas, kas yra DB, pateikia tokią sistematiką:

1. **NAA** (*Natural Autonomous agent*) – natūralus (savo ontologinius pagrindus turi normalioje realybės konstitucijoje ir prisitaiko prie jos vyksmo) ir autonomiškas (galintis reguliuoti savo veiksmus) agentas (t.y. asmuo, gyvūnas, angelas, dievas, ateivis);
2. **NHA** (*Natural Heteronomous Agent*) – natūralus ir heteronomiškas (negalintis pats reguliuoti savo veiksmų) agentas (t.y. potvynis, žemės drebėjimas, atomo branduolio dalijimasis);
3. **DAA** (*Artificial Autonomus Agent - AAA*) – dirbtinis (ontologinius pagrindus turi žmogaus sukonstruotoje realybėje ir priklauso nuo žmogiškos intervencijos) ir autonomiškas agentas (ekspertinė sistema, programinė įranga virusas, robotas);
4. **DHA** (*Artificial Heteronomous Agent - AHA*) – dirbtinis heteronomiškas agentas (t.y. transporto kamštis, infliacija, užterštumas) (Floridi, Sanders: 2001a, 63).

Pagal ankstesnį blogio skyrimą, MB dabar atitinka NAA, NB – NHA ir gali būti NAA, DB – DAA ir DHA. Floridi bando išsiaiškinti, ar visada DB gali būti redukuojamas iki NB? Akivaizdu, kad ne, nes bet koks DB yra žmogiškos veiklos padarinys. Jeigu dievišką kūrėją galime kaltinti dėl NB, žmogų galime kaltinti dėl MB. Dirbtinės būtybės būtų galima prilyginti naminiams gyvūnėliams, kurių veikimo laukas yra labai platus, kurie gali padaryti bet kokią įmanomą blogį, bet kurie nėra morališkai atsakingi už savo elgesį, nes jiems trūksta intelekto bei laisvės.

Dirbtinio blogio atsiradimas priverčia suklusti makroetiką. Nusistovėjusioms etinėms teorijoms pateikiamas be jokio biologinio pagrindo į objektą-orientuotas požiūris (*Object-oriented*). Pastarąjį Floridi ir laiko pagrindine IE perspektyva.

Floridi tiria informacijos kaip vertybės sampratą. IE pirmiausia yra būties, o ne tam tikro elgesio ar tapsmo filosofinė etika. IE informacijai suteikia autentiško ir visuotinio bet kokio veiksmo paciento statusą, pati tapdama infocentrine ir į objektą-orientuota (*Object-oriented*) etika. Floridi teigia, kad IE be informacijos negali būti jokio moralinio veiksmo; informacija yra būtina išankstinė bet kokio moraliai atsakingo veiksmo sąlyga (klasikinėse etinėse teorijose etinis diskursas tapdavo visuotinu tik dėl biocentrinės etinių teorijų prigimties). Kadangi bet kokia būties forma yra informacija, IE galima drąsiai vadinti ontocentrine į objektą-orientuota etine teorija.

Kaip teigia Floridi, toks IE, kaip filosofinės etikos, statusas įmanomas tik dėl tam tikrų principų ir koncepcijų, kurias šiek tiek paanalizuosime:

1. IE būdingas **tapsmo vienodumas** (visi procesai, operacijos, pokyčiai, veiksmai ir įvykiai suvokiami ne kaip atskiri procesai, bet kaip vyksmo tėkmė);
2. **Informacijos procesų refleksyvumas**;
3. **Informacijos procesų neišvengiamumas** (netgi informacijos proceso nebuvimas traktuojamas kaip informacijos procesas; tai neišvengiama informacijos dinamikos dalis);
4. **Būties vienodumas** (esybė yra tam tikras nuoseklus informacijos paketas, neturintis savyje jokio prieštaravimo; tuo tarpu jos kontradikcija yra visiška informacijos entropija; informacijos procesas apima bet ką, kas savyje logiškai įmanoma; IE kiekvieną logiškai įmanomą esybę traktuoja kaip informacijos esybę);
5. **Agentavimo vienodumas** (anot Floridi, agentas – tai esybė, galinti pagaminti informacijos fenomeną, kuris veiktų infosferą; tačiau ne visos informacinės esybės

yra agentai, juo labiau atsakingi agentai, žinantys situaciją, galintys planuoti, susilaikantys nuo ar įgyvendinantys atitinkamus veiksmus su tam tikru laisvės kiekiu);

6. **Ne-būties vienodumas** (t.y. informacijos neigimas, nebuvimas ar jos entropija – sistemos netvarkos būseną, komunikacinėje teorijoje atitinkanti triukšmą, žinutės perdavimo trukdžius; IE informacijos kiekis išauga ir entropija sumažėja esant kuo prasmingesnei ir vertingesnei savo turiniu informacijai);
7. **Aplinkos vienodumas** (informacijos esybių visuma sukuria informacinę aplinką – infosferą. Bet kokio etinio diskurso ar analizės pagrindinis tikslas – suprasti, kas yra teisinga ir neteisinga, nepriklausomai nuo agento elgesio. IE, kaip nestandartinės etikos požiūriu, kiekviena esybė, kaip būties išraiška, pagal ontologinės lygybės principą, turi teisę egzistuoti ir vystytis taip, kaip liepia jos prigimtis. Ontologinės lygybės principas pasiekiamas tik tuomet, kai moraliniai veiksmai yra objektyvūs, visuotiniai bei rūpestingi (*Impartial, universal, “caring”*). Taigi, IE transformuoja “Auksinę taisyklę” (tai Kanto kategorinis imperatyvas – teisingas veiksmas negali remtis jausmais ar polinkiais, turi paklusti protu suvokiamam dėsniui; bei J. Rawls'o “nežinojimo būseną” – jeigu nežinotume, kokią visuomeninę padėtį užimsime, gyventi pasirinktume tokią visuomenę, kurioje visi būtų vienodai laisvi, nebūtų nelygybės) į pagrindinius savo etinės analizės principus – objektyvumą (mūsų veiksmai nepriklauso nuo to, kurią etinio modelio mes užimame – agento ar paciento), visuotinumą (bet kuris kitas agentas, patekęs į panašią situaciją elgtųsi taip pat), “globėjiškumą” (atliekami veiksmai yra tiek į agentą-orientuoti, tiek į objektą-orientuoti) (Floridi: 1998, 45-47).

Anot Floridi, IE, pritardama ontologinės lygybės principui, teigia, kad būtis, suvokiama kaip informacija ir entropija, yra fundamentalūs etiniai dalykai. IE postuluoja, kad kiekvienos protingos būtybės pareiga – prisidėti prie infosferos augimo bei entropijos, suvokiamos kaip blogio, mažinimas.

Be visų šių aptartų IE, kaip į objektą-orientuotos bei ontocentrinės teorijos principų, yra būtina paminėti normatyvinius dėsnius, kurie, anot IE, turėtų modifikuoti bei atitinkamai riboti informacinį procesą. Floridi didėjančia moralinės vertės tvarka pateikia 4 pagrindinius moralinius įstatymus, kuriais turėtų vadovautis atsakingas ir “rūpestingas” infosferos agentas:

0. (nulinis dėsnis) entropija infosferoje neturi būti sukeliama;
1. entropijos atsiradimui infosferoje turi būti užkirstas kelias;
2. entropija iš infosferos turi būti pašalinta;
3. informacinė gerovė turi būti skatinama didinant (informacijos kiekybę), gerinant (informacijos kokybę) ir praturtinant (informacijos įvairovė) infosferą (Floridi: 1998, 50).

IE šiais visuotiniais dėsniais nustato, kas yra moraliai teisinga ir kas yra blogis, kokius poelgius moralinis agentas turėtų atlikti ir ko jis turėtų vengti, norėdamas pozityviai įtakoti infosferą. Anot Floridi, šie visuotiniai principai simbolizuoja Vakarų kultūros etinio diskurso vystymąsi, kuris pamažu atsisakė antropocentrinio požiūrio. Jie tarsi iš naujo pervertina fizinio ir dvasinio pasaulio pagarbos etiką (Floridi: 2002b, 19).

Lygindamas standartines su nestandartinėmis etinėmis teorijomis, L. Floridi pirmąsias vadina “nusidėjėlio”, o antrąsias -- “aukos” filosofijomis. Apibendrinant galima teigti, kad klasikinės etinės teorijos neišvengiamai yra egocentrinės ir logocentrinės, t.y. visų apmąstymų centre atsiduria sąmoningas ir save vertinantis (*Self-assessing*) agentas, kurio elgesys – protingas ir atsakingas. Tuo tarpu nestandartinės etinės teorijos yra biocentrinės, į pacientą-orientuotos bei alocentrinės (etinio diskurso centre yra trečioji etinio modelio grandis – pacientas – objektas) bei morališkai altruistinės. Jų etinės ribos apima pačias įvairiausias gyvenimo formas – tiek sveikus įvairiausio amžiaus žmones, tiek fiziškai ar dvasiškai neįgalius individus, bet kokius KE keliamus klausimus. Klasikinėse etinėse teorijose tai yra anapus etinio tyrimo ribų. Dėl savo biocentrinės prigimties, nestandartinės etinės teorijos savo diskurse gali pasiekti aukštą universalizacijos lygį, tačiau negali pasiekti visiško objektyvumo (Floridi, Sanders: 2002a, 8).

Ar IE – makroetikos teorija? Ar IE daro kokį nors poveikį mūsų supratimui, kas yra moraliai teisinga ir neteisinga? Floridi gina požiūrį, jog IE yra makroetika, ir sistemingai tai įrodo. Žvelgiant iš metaetinių pozicijų, IE yra “natūralistinė” ir “realistinė” makroetika. Ontologinės infosferos savybės suteikia objektyvų pagrindą spręsti, kas yra moraliai teisinga, kas ne, taip pat generuoja objektyvias priežastis veiksmui. Moralinė IE sistema, svarbiausia vertybe laikydama informaciją, remiasi ankstesnėse dalyse aptartais principais. IE kiek įmanoma stengiasi išlikti į objektą-orientuota etinė teorija. “IE – tai ne dorybių, laimės ar pareigos etika, bet paciento labo ir agento rūpesčio etika” (Floridi: 1998, 52). IE

siūlo agentui susikoncentruoti ties veiksmo gavėjo – paciento prigimtimi ir ateitimi bei vystyti alocentrinį požiūrį.

Floridi neabejoja, kad IE yra lygiai tokia pat kontroversiška teorija kaip ir kitos makroetikos teorijos. Skiriasi jos tuo, kaip originaliai tas problemas jos sugeba išspręst. IE fundamentalia vertybe laiko informaciją, entropiją suvokdama kaip blogį. Taigi moralinis IE normatyvumas tampa esmine informacijos savybe: kai kurios infosferos savybės yra deskriptyvios ir nukreiptos į veiksmą, sukeliančios priežastis veiksmui nepriklausomai nuo agentų norų ir motyvų. Tokia pozicija neabejotinai yra kontroversiška.

5. IŠEITIS: ETINĖS REFLEKSIJOS UGDYMAS

Floridi, vystydamas sistemingą IE teoriją, pateikia vertingą perspektyvą, iš kurios galima priartėti ne tik prie IE specifinių moralinių problemų, bet taip pat prie daugybės konceptualinių ir moralinių fenomenų, kurie ir formuoja etinį diskursą. Priešingai nei kitos etikos, IE turi savo specifinę taikymo sritį – KE, su kuria kitos makroetikos nebūtų pajėgios susidoroti. IE analizės tyrimo laukas apima informaciją ir jos loginę erdvę, istoriją ir gamtą, laiką ir fizinę erdvę ir yra neabejotinai įdomiausias bei originaliausias metodologinis pasiūlymas informacijos visuomenės etikai. Deja, jis nuveda pernelyg toli. Juk jeigu, sekdami Floridi, informaciją laikysime pagrindine vertybe ir etinio rūpesčio turiniu taps entropijos mažinimas, tai ar neturėsime padaryti išvados, kad dėstytojas, egzamino metu sunaikinantis studentišką „paruoštukę“, elgiasi moraliniu požiūriu nederamai – naikina informaciją? Ar neteks sutikti, kad nepatikusios savos fotografijos sunaikinimas taip pat „nuodėmė“? Informacijos kaip pagrindinės vertybės ir mūsų rūpesčio objekto samprata – pagrindinė Floridi koncepcijos ašis, kaip tik ji ir daro šią įdomią koncepciją galų gale neįtikinama ir netgi suartina jį su jo paties kritikuota fundamentalistine etika – kaip ir šios teorijos, Floridi galų gale, atrodo, norėtų nustatyti vertybių piramidę su visa vainikuojančia vertybe (informacija), betgi kaip tik tokia intencija kelia daugiausiai kritikos fundamentalistinės, vieno principo ar vieno pagrindo ieškančios etikos adresu.

Bernardas Williamsas (2004), kitas žymus dabarties etikas, atrodo, prieštarauja Floridi teigdamas, kad jokio vieningo modelio nerasime, nors atrodo, Floridi norėtų jį suformuluoti. Williams – partikuliaristas, t.y. jis sako, kad konkrečioj situacijoje konkrečiai ir renkamės, nėra jokio bendro etinio principo, nes žmogaus veiksmus lemia priežasčių visuma, kuri kiekvienu atveju – vis nauja, konkreti (*particular* – iš čia partikuliarizmas). Svarbu, kad mokėtume reflektuoti ir tarpusavyje diskutuoti. Dar svarbu bendrosios gairės – atožvalga į kitą ir į save, nuoširdumas ir pasitikėjimas savimi sprendžiant (Williams: 2004, 191). Williams, kaip ir Floridi, kritikuoja „fundamentalistus“ – klasikinės etikos teorijas teigdamas, kad klasikinės etinės teorijos yra per daug nutolusios nuo šiuolaikinės tikrovės (Williams: 2004, 188). Nors Williams konkrečiai nerašo apie IE problemas, jis siūlo kitą gerą kelią (be teorijos) etinių problemų sprendimui bei apsaugo nuo gatavo teisingo atsakymo vilties.

Iš Floridi svarstymų gauname idėją, kad informacijos technologijos reiškia ne tik gėrį, bet ir galingą užtaisą. Kad dėl skaitmeninių IKT plėtros didėja rizikos mastai, kur pasekmės gali būti liūdnos, jei „pasaulis taps sunaikintas vienu mygtuko paspaudimu“ - užsibaigs bet kokia etika. Todėl būtų galima drąsiai teigti, kad viskas, ką gali filosofija etikos srityje – gerinti, gilinti refleksiją, kurioje išmoktume artikuliuoti savo poelgių priežastis ir svarstyti, kokios priežastys turėtų duoti geriausią pagrindą veiksmui ar vertinimui. Svarbu įtraukti žmones į etinę diskusiją, padaryti pasaulį jų rūpesčio, taigi – etinio požiūrio objektu.

Tokią Williams siūlomą refleksiją atlieka, etinį rūpestį budrina organizacijos, centrai, tinklavietės, forumai, kalbantys apie būtinybę svarstyti etinę informatizacijos pusę, fiksuojančią žmogaus teisių pažeidimus per informacines ir biotechnologijas. Priede Nr.3 pristatomi svarbesnių tokio pobūdžio socialinių institutų keliami tikslai ir veikimo būdai. Yra dar daugybė centrų, organizacijų, forumų, informacijos etikai skirtų svetainių, kurių čia visų neminėjau ir neaprašinėjau, tačiau dar kartą noriu pastebėti, kad visų jų atsiradimo ir veikimo tikslas yra vienas – nagrinėti etinę visuomenės informatizacijos pusę, fiksuojant problemas, su kuriomis susiduria vartotojai, ieškoti į tas problemas atsakymų ir sprendimų. Visi jie skatina budinti vartotojų sąmonę, ugdyti jautrumą, vystyti etinę savimonę.

IŠVADOS

Pirma, ITE pradininkai žvelgė į IKT tradiciškai – kaip į įrankius, t.y. dirbo „poveikio“ paradigmoje. Jie tikėjo, kad naujosios technologijos, kaip ir ankstesnė technikos pažanga, kelia tas pačias problemas, tik sudėtingesniame kontekste, ir iš esmės nekėlė naujos metodologijos klausimo. Jų požiūriu, moralinės problemos, atsirandančios kuriant ir taikant informacijos ir komunikacijos technologijas, gali būti sprendžiamos klausiant apie technologijų poveikį žmogaus veiksams ir adaptuojant klasikinės etikos arba jos rėmuose sukurtas naujas etikos teorijas.

Antra, tokiu požiūriu grįžtas pirmasis ITE etapas – kompiuterių etika, suprantama kaip profesinė taikomoji etika. Pastaroji buvo suprantama kaip sritis, atpažįstanti ir analizuojanti etinės atsakomybės problemas kompiuterių profesionalams. Kompiuterių etikoje daugiausiai buvo remiamasi konsekventine (pagrindiniai - Moor, Johnson) ir deontologine -- ta šaka, kuri pareigą konceptualizuoja pagarbos žmogaus teisėms terminais – (labiausiai - Manner) tradicija. Naujų atvejų aprašymas skatino išplėsti etikos žodyną, kėlė nemažai konceptualizacijos sunkumų, tačiau esminiai revoliuciniai pokyčiai etikoje sietini su vis platesniu neprofesionalų sąlyčiu su naujosiomis technologijomis, pirmiausia – su virtualios erdvės plėtra.

Trečia, Krystynos Gorniak Kocykowskos globalios etikos perspektyva vertintina kaip kompromisinė pozicija: ji tiki, jog senos etikos problemos, tokios kaip moralinio įstatymo lokalumas ir iš jo plaukiantis moralinis reliatyvizmas, internete taps natūraliai išspręstos, nes formuojasi globali bendruomenė, taigi ir etinis kodeksas (plačia - moralines tvarkos prasme) tampa globaliniu. Tačiau aprašytas virtualios „Palace“ bendruomenės, su savu moraliniu kodeksu, tyrimas, veikia kaip kontrargumentas, kad jokia globali etika čia nesusiformuoja. Virtualioje erdvėje nyksta senosios geografinės ribos, tačiau formuojasi kitoks skirtybės, taigi ir „etikos lokalumo“ pagrindas.

Ketvirta, virtualios erdvės atsiradimas ir plėtra pateikė iššūkių, kurie nepasidavė tradicinei konceptualizacijai ir skatino atmesti senąją – „poveikio“ – paradigmą, ir interpretuoti IKT konstruktyvistiškai -- kaip artefaktus, kurie patys tampa socialinio proceso aktoriais ar veikėjais: visuomenė ir technologija konstruoja viena kitą. Tokia prieiga reikalavo atskleisti prielaidas ir vertybes, glūdinčias naujosiose technologijose ir kelti

principinį -- ontologijos klausimą, tai ir paskatino radikalesnį ITE metodologijos klausimo kėlimą.

Penkta, Floridi infoetikos projektas vertintinas kaip originaliausia ITE metodologinė koncepcija. Giliausios jo įžvalgos susijusios su informacijos, jos loginės erdvės, istorijos ir gamtos, laiko ir fizinės erdvės idėjomis. Neabejotinai vertingas, šiuolaikiškas ir vystytinas atrodo Floridi pasiūlymas pereiti nuo antropocentrinės prie ontocentrinės perspektyvos, t.y. nuo standartinių, klasikinių etinių teorijų prie nestandartinių – turint omenyje naujų technologijų (ir *info-*, ir *bio-*) rizikos mastus, atsakomybės už pasaulio išsaugojimą argumentas. Floridi pateikiama ITE teorija transformuoja “Aukšinę taisyklę” į pagrindinius savo etinės analizės principus – objektyvumą, visuotinumą, “globėjiškumą”, kuriais vadovaujantis galima prisidėti prie infosferos augimo bei entropijos, suvokiamos kaip blogio, mažinimo.

Šešta, Floridi siūlomi naujosios moralinės laikysenos principai neįtikina: jeigu, sekdami Floridi, informaciją laikysime pagrindine vertybe ir etinio rūpesčio turiniu taps entropijos mažinimas, tai ar neturėsime padaryti išvados, kad dėstytojas, egzamino metu sunaikinantis studentišką „paruoštukę“, elgiasi moraliniu požiūriu nederamai – naikina informaciją? Ar neteks sutikti, kad nepatikusios savos fotografijos sunaikinimas taip pat „nuodėmė“? Floridi, kritikavęs fundamentalistinę etiką, pats gali būti apkaltintas tegu ir švelnesniu fundamentalizmu. Argi jo „kvartalogas“ - keturių svarbiausių moralinių principų sąrašas nėra dar vienas bandymas rasti universalų atskaitos tašką kiekvienam moraliniam sprendimui?

Septinta, kadangi visos aptartosios metodologinės pozicijos yra su trūkumais, manytume, kad teisingiausias pasirinkimas informatizuotos visuomenės sąlygomis būtų Williams siūlymas ne ir vėl ieškoti vieningo modelio, o budinti sąmonę, gilinti refleksiją, kurioje išmoktume artikuliuoti savo poelgių priežastis ir svarstyti, kokios priežastys turėtų duoti geriausią pagrindą veiksmui ar vertinimui. Svarbu įtraukti žmones į etinę diskusiją, padaryti pasaulį jų rūpesčio, taigi – etinio požiūrio objektu.

SUTRUMPINIMŲ SĄRAŠAS

IE = Informacijos etika

KE = Kompiuterinė etika

IKT = Informacijos komunikacijos technologijos

ITE = Informacinių technologijų etika

IP = Informacinis privatumas

2P2Q = *Processing* – duomenų apdirbimas, *Pace* - tempas, *Quantity* - kiekybė, *Quality* – kokybė

A = Agentas

P = Pacientas

NB = Natūralus blogis

MB = Moralinis blogis

DB = Dirbtinis blogis

NAA = Natūralus autonomiškas agentas

NHA = Natūralus heteronomiškas agentas

DAA = Dirbtinis autonomiškas agentas

DHA = Dirbtinis heteronomiškas agentas

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Bynum, T. W. *A Discipline in its infancy*.-- Dallas Morning News, Tuesday, January 12, 1982,
http://www.southernct.edu/organizations/rccs/resources/research/introduction/bynum_dallas.html, žr. 2005.10.10.
2. Bynum, T. W. *Anonymity on the Internet and Ethical Accountability*. -- Conference on Anonymity on the Internet, organized by the American Association for the Advancement of Science in autumn 1997,
http://www.southernct.edu/organizations/rccs/resources/research/global_info/bynum_anonymity.html, žr. 2005.10.10.
3. Bynum, T. W. *A Very Short History of Computer Ethics*. -- The American Philosophical Association's Newsletter on Philosophy and Computing, 2000.
4. Bynum, T. W. *Computer Ethics: Basic Concepts and Historical Overview*. -- Stanford Encyclopedia of Philosophy, ed. By Edward N. Zalta, 2001.
5. Bynum, T. W. *Ethical Challenges to Citizens of "The Automatic Age": Norbert Wiener on the Information Society*. -- Abstract of a Keynote Address to be presented at ETHICOMP2004 in Syros, Greece in April 2004,
<http://www.southernct.edu/organizations/rccs/ethicomp/bynum.html>, žr. 2005.10.10.
6. Brey, P. *Method in Computer Ethics: Towards a Multi-level Interdisciplinary Approach*. - Ethics and Information Technology, Vol. 2, No.2, 2000, p. 125-129.
7. Bush, C. G. *Women and the assessment of technology*. -- Technology and the future, New York: St. Martin's Press, ed. by Teich, A. H., 1997.
8. Dodge, M. Kitchin, R. *Atlas of Cyberspace*: Addison Wesley, 2001.
9. Floridi, L. *Information Ethics: On the Philosophical Foundation of Computer Ethics*. -- Ethics and Information Technology, Vol.1, No. 1, 1998, p. 37-56.
10. Floridi, L. *Ethics in the Infosphere*. -- The Philosophers' Magazine 6, 2002b, p.18-19.
11. Floridi, L. *Information Ethics, its Nature and Scope*. -- Computers and Society Magazine, Vol. 35, No. 1, 2005a.
12. Floridi, L. *The Ontological Interpretation of Informational Privacy*. -- Ethics and Information Technology, 2005b.

13. Floridi, L., Sanders, J. W. *Artificial Evil and the Foundation of Computer Ethics*. -- Ethics and Information Technology Vol. 3, No. 1, 2001a, p. 55-66.
14. Floridi, L., Sanders, J. W. *On the Morality of Artificial Agents*. -- Minds and Machines, Vol. 14, No. 3, 2004, 2001b p. 349-379.
15. Floridi, L., Sanders, J. W. *Computer Ethics: Mapping the Foundationalist Debate*. -- Ethics and Information Technology, Vol. 4, No. 1, 2002a, p. 1-9.
16. Floridi, L., Sanders, J. W. *Internet Ethics: the Constructionist Values of Homo Poieticus*. -- Invited chapter for The Impact of the Internet on Our Moral Lives, edited by Robert Cavalier (SUNY: 2005), 2003.
17. Frohmann, B. *Cyber - Ethics: Bodies or Bytes?*. -- International Information and Library Review, Vol. 32, 2000, p. 423-435.
18. Gorniak - Kocikowska, K. *The Computer Revolution and the Problem of Global Ethics*. - Science and Engineering Ethics, Vol. 2, No. 2, 1996, p. 177-90.
19. Gorniak - Kocikowska, K. *The Global Culture of Digital Technology and Its Ethics*. -- Abstract of a Keynote Address to be presented at ETHICOMP2001 in Gdansk, Poland, in June 2001, <http://www.ccsr.cse.dmu.ac.uk/conferences/ccsrconf/ethicomp2001/abstracts/gorniak.html>, žr. 2005.11.10.
20. Gotterbarn, D. Rogerson, S. *Computer Ethics: The Evolution of the Uniqueness Revolution*. --The ACM Computer Ethics Conference CEPE'97, Erasmus University, The Netherlands, 1997.
21. Gotterbarn, D. *The Use and Abuse of Computer Ethics*. – in Bynum, T. W., Maner, W. Fodor, J. L. (eds.) Teaching Computer Ethics, Research Center on Computing and Society, Southern Connecticut State University, 1992, p. 73-83.
22. Huff, C. and Finholt, T. *Social Issues in Computing: Putting Computing in its Place*. - McGraw-Hill, 1994.
23. Introna, L. *Phenomenological Approaches to Information Technology and Ethics*. -- Stanford Encyclopedia of Philosophy, ed. By Edward N. Zalta, 2005.
24. Johnson, D. *Sorting Out the Uniqueness of Computer-Ethical Issues*. -- Etica & Politica, ed. Floridi, L., special issue on *Computer Ethics*, 1999.
25. Jonas H. *Kodėl technika yra etikos objektas: penkios priežastys*. -- Technikos filosofijos įvadas: Alma Littera, 1999, p. 205 -216.

26. Maner, W. *Unique Ethical Problems in Information Technology*. -- Science and Engineering Ethics, Vol. 2, No. 2, 1996, p. 137-54.
27. Maner, W. *Is Computer Ethics Unique?*. – Etica & Politica, ed. Floridi, L., special issue on *Computer Ethics*, 1999.
28. Marx, G. *What's in a Name? Some Reflections on the Sociology of Anonymity*. -- The Information Society, Vol. 15, No. 2, 1999, p. 99-112.
29. Marx, G. *Identity and Anonymity: Some Conceptual Distinctions and Issues for Research*. -- Caplan J., Torpey J., *Documenting Individual Identity*: Princeton University Press, 2001.
30. Marx, G. *Some Conceptual Issues in the Study of Borders and Surveillance*. -- Zureik E. Salter M., *Who and What Goes There? Global Policing and Surveillance*, 2005.
31. Mason, R. *Four Ethical Issues of the Information Age*. -- Management Information Systems Quarterly, Vol. 10, No. 1, 1986, p. 5-12.
32. Moor, J. H. *What is Computer Ethics?*. – Metaphilosophy, Vol. 16, No. 4, 1985, 266-275.
33. Mukhtar, M. *Computer Crime: The New Threat*. -- The Ribat National University, 2001.
34. Nissenbaum, H. *Computing and Accountability*. -- Communications of the ACM, Vol. 37, No. 1, 1994, p. 72-80.
35. Nissenbaum, H. *The Meaning of Anonymity in an Information Age*. -- The Information Society, Vol. 15, No. 2, 1999, p. 141-144.
36. Robins, K. *Cyberspace and the World We Live in*. -- The Cybercultures Reader, ed. by Bell, D., Kennedy, B. M., 2000, p. 77-95.
37. Rogerson, S. *The Ethics of Computing: the First and Second Generations*. -- *The Business Ethics Network News*, No. 6, 1996.
38. Rogerson, S., Bynum, T. W. *Information Ethics: The second Generation*. -- The future of information systems, UK Academy for Information Systems Conference, 1996.
39. Shaw W.H. *The Nature of Morality*. -- Social and Personal Ethics: Wadsworth, 1999, p. 3-10.
40. Suler J. *Life at the Palace. A Cyberpsychology Case Study*. -- <http://www.rider.edu/suler/psycyber/palacestudy.html>, 1995, žr. 2005.10.10.
41. Tavani, H. T. *Ethics and Technology: Ethical Issues in an Age of Information and Communication Technology*. – New York: John Wiley & Sons, 2003.

42. *The Economist* December 16th 1999, *Living in the Global Goldfish Bowl*.
43. *The Economist* Jan 23rd 2003, *Survey: The Internet Society*.
44. Tsou, M.-H. *Cyberspace in a Geographical Framework*. -- The Geography of the Information Society, San Diego State University, 1995,
<http://geography.sdsu.edu/People/Pages/tsou/papers/geo666-fin.html>, žr. 2005.11.10.
45. Wallace, K. *Anonymity*. -- *Ethics and Information Technology*, Vol. 1, No. 1, 1999, p. 23-35.
46. *Washington Post* March 15th 2005, *Americans fear for Internet*.
47. Wiener, N. *The Human Use of Human Beings: Cybernetics and Society*. - Doubleday Anchor, Second Edition Revised, 1954.
48. Williams, B. *Etika ir filosofijos ribos*. - Vilnius: ALK, 2004.

PRIEDAI

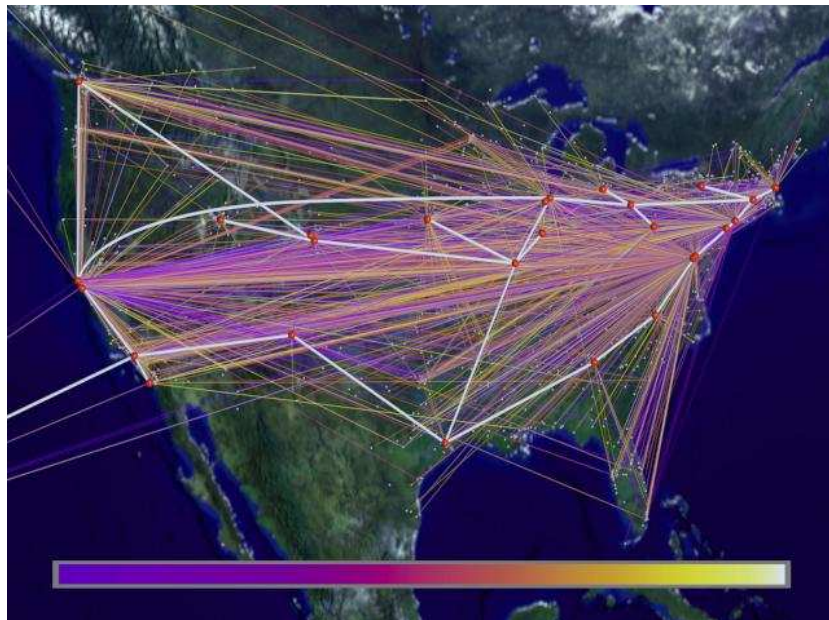
Priedas Nr. 1

Pagrindinių IE etapų lentelė

Etapas	Laiko periodas	Technologiniai ypatumai	Susijusios problemos
1	1950-1960ieji	Autonominiai kompiuteriai (dideli universalūs kompiuterių komplektai)	Dirbtinis intelektas (DI, eng. AI), duomenų bazių privatumas ("Didysis brolis")
2	1970-1980ieji	Minikompiuteriai ir PC (personaliniai kompiuteriai), sujungti tarpusavyje nuosavais tinklais	Tos pačios pirmojo periodo problemos, taip pat klausimai, susiję su intelektine nuosavybe ir programinės įrangos piratavimu, kompiuteriniais nusikaltimais ir įrašų pasikeitimu.
3	1990ieji iki dabar	Internetas ir pasaulinis tinklas (www – World Wide Web)	Pirmojo ir antrojo periodų problemos, taip pat klausimai, susiję su žodžio laisve, anonimiškumu, teisėta jurisdikcija, virtualiomis bendruomenėmis, etc.
4	Dabartis ir netolima ateitis	Informacijos ir komunikacijos technologijų susilieėjimas/konvergencija su nanotechnologijų, genų ir genomų tyrinėjimu, etc.	1-3-iojo periodų problemos, taip pat klausimai, susiję su dirbtiniais elektroniniais agentais („bots“), turinčiais sprendimų priėmimo galimybes, bionikos chip'ų implantais, nanokompiuterijos tyrimais, etc.

Priedas Nr. 2

Kiber-erdvės geografinio žemėlapio pavyzdys:

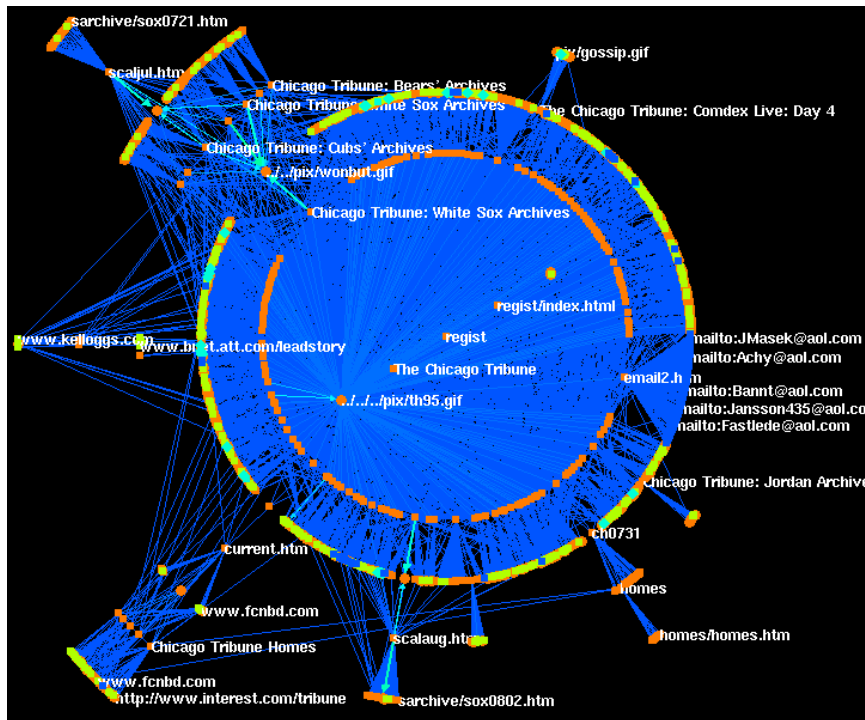
Donna Cox ir Robert Patterson, 1995 [Dodge, Kitchin, 2001].

Informacinės erdvės žemėlapis:

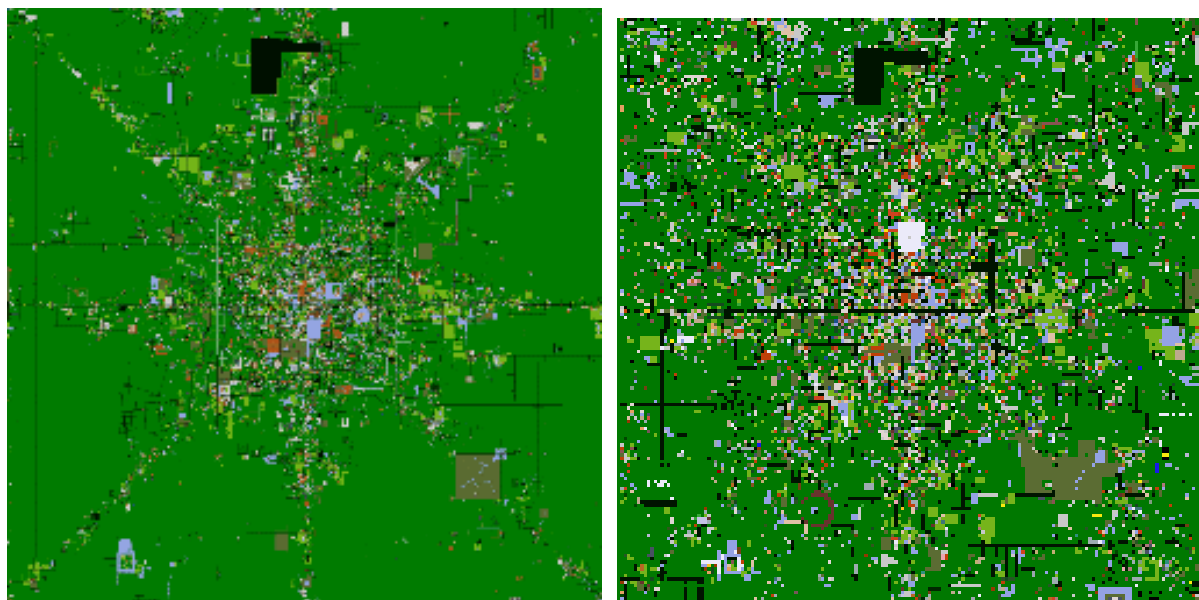
Ben Fry „Valence“ modelis (Kaip žmonės naudoja tinklavietes) [Dodge, Kitchin, 2001].

Tinklavietės žemėlapis pavyzdys:

Graham Wills ypatingai didelės tinklavietės žemėlapis modelis [Dodge, Kitchin, 2001].

Daugiavartotojiškos terpės (MUD) ir virtualių bendruomenių žemėlapis pavyzdys:

Virtualios bendruomenės Alphaworld apgyvendinimo žemėlapis 1996 ir 2001 metais, sudarytas Roland Vilett [Dodge, Kitchin, 2001].

Priedas Nr. 3

Svarbesni socialiniai institutai, nagrinėjantys etinę visuomenės informatizacijos pusę:

Electronic Frontier Foundation - EFF (www.eff.org) – nesiekianti pelno organizacija, susikūrusi 1990 metais JAV, kurios du trečdalius biudžeto įplaukų sudaro savanoriškas individualus rėmimas. Pagrindinis organizacijos tikslas - kovoti su žmogaus teisių pažeidimais elektroninėje erdvėje ir ginti tokias žmogaus teises, kaip privatumas, žodžio laisvė, inovacijos, taip pat vartotojų teisės. EFF dirbantys teisininkai, analitikai, aktyvistai, technologijų specialistai vartotojų teises pirmiausia gina teismuose, pareikšdami ieškinius net ir JAV vyriausybei ar didelėms korporacijoms. EFF yra sukūrusi „Veikimo centrą“ (*Action Centre*), kur mobilizuodama daugiau nei 50 tūkst. susirūpinusių piliečių kovoja prieš netinkamų įstatymų leidybą. Patardama strategijos formavimo klausimais, EFF kartu auklėja žiniasklaidą ir viešąją nuomonę. Suvokdama, kad vien tik ginti technologijas nepakanka, EFF ieško finansavimo ir padeda kurti „laisvę didinančius išradimus“, kaip pvz. „anoniminė interneto komunikacijos sistema“. EFF skatina vartotojus nelikti abejingiems ir remti organizaciją, kadangi bylinėjimosi procesai yra itin brangūs.

EFF savo svetainėje pateikia naujausiai tirtų bylų aprašus, o taip pat ir visų sėkmingai pabaigtų bylų archyvą, susijusių su įvairiausiais asmens privatumo, anonimiškumo, žodžio laisvės, intelektinės nuosavybės bei elektroninio balsavimo pažeidimais.

Centre for Computing and Social Responsibility - CCSR (www.ccsr.cse.dmu.ac.uk) – daugiau akademinio pobūdžio centras, įsikūręs Didžiojoje Britanijoje, Montfort Universitete Leicester'yje. Savo veiklos misiją CCSR mato taip – vykdyti tyrimus ir aprūpinti mokymais, konsultacijomis bei patarimais individualius asmenis, bendruomenes, organizacijas ir vyriausybes tiek vietiniu, nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu apie kompiuterinių ir susijusių technologijų aktualią ir potencialią įtaką visuomenei bei piliečiams. Pagrindinius savo veiklos tikslus CCSR nurodo šiuos: 1) organizuoti konferencijas, seminarus, vadovauti tyrimams, susijusiems su naudojimusi kompiuteriais ir socialine atsakomybe, taip pat bendradarbiauti juos vykdam, pateikti medžiagą svetainėje, priimti vizituojančius mokslininkus; 2) informuoti ir ugdyti visuomenės piliečius informacinių technologijų ir socialinės atsakomybės klausimais, patarti kitoms ugdymo įstaigoms šiais

klausimais; 3) teikti konsultacijas ir patarimus visuomenės informatizavimo klausimais, rašyti ataskaitas, veikti kaip konsultacinė tarnyba IKT ir pramonės strategijų formuotojams.

CCRS, kaip ir EFF, taip pat dirba įvairių disciplinų profesionalai, siekdami vieno ir to paties tikslo – įvardinti ir analizuoti skaitmeninių kompiuterinių technologijų daromą įtaką visuomenei. CCRS jau nuo 1995 metų, nuo 3-iojo WWW susiformavimo etapo, kasmet organizuoja *ETHICOMP* konferencijas aktualiais informacinių technologijų keliamais klausimais. CCRS savo svetainėje pateikia gausius informacijos visuomenės problemų definicijų ir analizės išteklius.

Research Centre On Computing and Society - RCCS (www.southernct.edu/organizations/rccs/) - dar vienas akademinio pobūdžio centras, įsikūręs JAV, Pietų Konektikuto valstijos universitete 2000 metais, atliekantis panašaus pobūdžio tik kiek siauresnę misiją nei CCSR. Savo svetainėje centras pateikia mokslinius tyrinėjimus ir publikacijas kompiuterinės bei informacijos etikos problemų klausimais, mokymo medžiagą.

Privacy Rights Clearing House - PRC (www.privacyrights.org) – ne pelno siekianti vartotojų informavimo ir gynimo organizacija, įsikūrusi JAV 1992 metais. Pagrindiniai organizacijos tikslai būtų šie: padidinti vartotojų žinias apie tai, kaip technologijos veikia jų asmeninį privatumą; suteikti teisę vartotojams veikti kontroliuojant jų pačių asmeninę informaciją, duodant praktinius patarimus kaip apginti privatumą; atsakyti į specifinius vartotojų su privatumu susijusius nusiskundimus, juos užtarti, ir atitinkamai juos nukreipti į kitas organizacijas dėl tolimesnės pagalbos; dokumentuoti vartotojų privatumo pažeidimo skundų tipus ir klausimus raportuose, liudijimuose ir kalbose, bei padaryti juos prieinamus strategijų formuotojams, pramonės atstovams, vartotojų gynėjams bei žiniasklaidai; ginti vartotojų privatumo teises vietiniuose, valstijų ir federaliniuose teismo procesuose, įskaitant įstatyminius parodymus, kontrolės įstaigų ir tyrimo komisijos išklausymą.

PRC veikia vartotojams teikdamas tokias paslaugas: nuolat veikia karštoji telefono linija išklaudyti ir fiksuoti vartotojų privatumo pažeidimus, taip pat suteikti informaciją privatumo klausimais; pateikia išsamią seriją faktų privatumo klausimais tiek anglų, tiek ispanų kalbomis; PRC svetainėje galima rasti visų suregistruotų faktų tekstus, visų PRC kalbų ir liudijimų nuorašus, FAQ ir rodiklius pagal temas, vartotojų patirtas istorijas, etc.; teikia pagalbą žurnalistams, aprūpindama istorijas pagrindu ir komentarais; persiuntimo

paslauga žurnalistams ir strategijų formuotojams, ieškantiems privatumo prievartavimo aukų, jeigu pastarieji yra išreiškę norą kalbėti su žiniasklaidos atstovais ir/ar duoti parodymus įstatymų leidybos ir reguliavimo institucijų posėdžiuose; pranešėjų paslauga, kuomet PRC darbuotojai ruošia prezentacijas konferencijoms, darbuotojų mokymams bei pilietinių ir bendruomeninių grupių susitikimams.

PRC yra finansuojamas keleto fondų lėšų, taip pat individualių asmenų.

Identity Theft Resource Center – ITRC (www.idtheftcenter.org) – taip pat ne pelno siekianti organizacija, įkurta 1999 metais JAV. ITRC veikimo tikslas – kovoti su tapatybės vagystėmis. ITRC tyrinėja, analizuoja ir platina informaciją apie augančias tapatybės vagystes. Organizacija veikia kaip informacinis ir konsultacinis tapatybių vagysčių centras vartotojams, nukentėjusiems, įstatymo priežiūros institucijoms, verslo ir finansiniams sektoriams, įstatymų leidėjams, žiniasklaidos ir vyriausybiniams institucijoms. ITRC siekia palaikyti nukentėjusiuosius savigynyba, praplėsti vartotojų, korporacinių, vyriausybinių ir įstatymų leidimo supratimą nagrinėjant tapatybių vagysčių problemas, taip pat sumažinti potencialių aukų skaičių didinant priėjimą prie informacijos telekomunikacijų ir informacinių paslaugų projektų.

International Centre for Information Ethics - ICIE (<http://icie.zkm.de>) – akademinio pobūdžio svetainė, sukurta 1999 metais Rafael Capurro. ICIE yra skirta informacijos etikai ir veikia kaip praktinė programa, kur siekiama pasikeisti informacija apie šios srities mokymo ir tyrimo ypatumus pasauliniu mastu. Svetainėje pateikiamos naujienos apie įvairių organizacijų vystomą veiklą informacijos etikos klausimais. ICIE svetainėje pateikiamas svarbiausių IE institucijų sąrašas, taip pat sąrašas akademikų, dėstančių ir besigilinančių į IE dalyką visame pasaulyje. Pateikiamas išsamus bibliografinis sąrašas, skirtas IE. Nuo 2004 metų ICIE leidžia žurnalą „*International Review of Information Ethics*“.